

Hamupipőkéből királyné

A Levegő Munkacsoport véleménye a távfűtés jövőjéről

Levegő Munkacsoport

A Levegő Munkacsoport környezetvédelmi havilapja

Lélegzet

IX. évf. 9. szám

1999. szeptember

Távfűtés – megoldásra várva

Világszerte tiltakoznak a génmanipuláció ellen

Az energia áfa-emelése kompenzálható!

Szigorúan ellenőrzött madáretetés

84 Ft

A korszerű távfűtést második évtizede szorgalmazza a Levegő Munkacsoport. Környezeti és szociális szempontok mellett műszaki és gazdasági szempontból is indokolt lenne a versenyképessé tétele. Ezt bizonyítja számos régi és újabb EU tagország sikertörténete.

HAMUPIPŐKÉBŐL KIRÁLYNÉ

A Levegő Munkacsoport tanulmánya a távfűtésről

Szerkesztette:

Beliczay Erzsébet

Készítették:

Beliczay Erzsébet

Lukács András

Pavics Lázár

Péterffy Ágoston

Szabó Zoltán

Levegő Munkacsoport, 2008

Hamupipőkéből királyné
A Levegő Munkacsoport tanulmánya a távfűtésről

Szerkesztette:
Beliczay Erzsébet

Tördelés, grafika: Susánszky Ferenc

ISBN 978-963-87069-8-0

Levegő Munkacsoport
1465 Budapest, Pf. 1676
Telefon: (1) 411-0509, 411-0510
Fax: (1) 266-0150
www.levego.hu

Készült a Fővárosi Távhőszolgáltató Zrt. (FŐTÁV Zrt.) megbízásából.

A szerkesztés lezárva: 2008. október 1-jén

TARTALOM

Vezetői összefoglaló	7
Bevezetés	10
1. A jelenlegi helyzet áttekintése	11
2. A torz gázár-támogatási rendszer	15
2.1. A lakossági gázár és a gázár-támogatások hazai gyakorlata	15
2.2. Javaslat a torzító gázár támogatás megszüntetésére, figyelemmel a szociális szempontokra	18
2.3. Társadalmi optimalizálás	22
3. A panelépületek energiatakarékos felújításának buktatói és lehetőségei	22
Az épületek erkölcsi avulása	23
Normatív támogatás?	23
Bérlakás-állomány biztosítása	24
Települési felújítási stratégia	24
Épületfelújítás	24
4. A távfűtés és a távhűtés terjedését segítő uniós politika és szabályozási háttér	25
4.1. Az EU szakpolitikája a globális éghajlatvédelemért	25
Szociális és normatív támogatások	26
4.2. Az uniós szabályozás	26
4.3. Néhány tagország szakpolitikai és szabályozási gyakorlata	29
5. A hazai távfűtés támogatása	36
5.1. Jelenlegi támogatás és a szakpolitikai tervezetek 2020-ig	36
5.2. Nincs megegyezés a távfűtés jövőjéről	38
5.3. Milyen lehetőségek vannak arra, hogy a távfűtés korszerűsítése jelentősebb uniós támogatásban részesüljön?	39
6. Az épületek nyári komfortérzetének biztosítása	48
Település szintű eszközök	49
Épületszerkezeti eszközök	49
Épületgépészeti eszközök	49
7. A távfűtés helyzetét veszélyeztető tényezők	50
7.1. A terhek ne az élők munkát, hanem az energiapazarlást sújtsák	50
7.2. Hőárképzés	51
7.3. A Fővárosi Közgyűlés tulajdonosi és ellenőrző szerepe	53
7.4. A távfűtés szerepe a városmegújításban	54
8. Barátkozzunk meg a távfűtéssel! – Kommunikáció	56
8.1. Távhűtés	58
8.2. Városrehabilitáció	59
8.3. Decentralizált energiaellátás	60
8.4. Hal helyett hálót!	62

A TÁVFŰTÉS JÖVŐJÉRŐL

VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

VERSENYKÉPESSÉG

A távfűtés fejlesztése, versenyképessé tétele szociális, környezetvédelmi és ellátásbiztonsági szempontból egyaránt fontos feladat. Az előző két évtized tanulságai alapján nyilvánvaló, hogy **változatlan gazdasági és szabályozási környezetben, piaci alapon nem indul meg** jelentős bővülés. Települési szintű és központi intézkedésekre is szükség van.

Az előző rendszerből örökölt, pazarló módon működő, hatalmas távhőrendszerek, kihasználatlan kapacitások rendkívüli mértékben megterhelték a megfogyatkozott fogyasztókat, elsősorban a panelépületek lakóit és a közintézményeket. A gázvezetékek kiépítésének és a lakossági gázárak indokolatlan arányú támogatása, valamint a hiányos szabályozás leküzdhetetlen versenyhátrányt jelent a távfűtésnek.

DIFFERENCIÁLT FEJLESZTÉS

A távfűtés a helyi önkormányzatok hatáskörébe tartozik. Az adottságok nagyon eltérőek. Ezért minden településnek ki kell dolgozni a saját közép- és hosszútávú energetikai stratégiáját, beépítve azt a rendeleteibe és az **integrált városfejlesztési stratégiájába**.

Jelentős különbségek vannak a hő előállításában, az üzemeltetés módjában, a tulajdonviszonyban, az önkormányzatok alkupozíciójában. Meg kell vizsgálni településenként, hogy a visszafejlesztés, a bővítés vagy új rendszer kiépítése lenne a leginkább célravezető. Ehhez a döntéshez hiányzanak a feltételek, a közérdeket képviselő, sokirányú szaktudás és a háttérvizsgálatok, az összehasonlító elemzések.

KÖZPONTI INTÉZKEDÉSEK

Beavatkozásokra van szükség a következő területeken:

1. A lakossági és közintézményi energiatakarékos épületfelújítások, fűtésekszerűsítések több évre garantált, hatékony és megfelelő mértékű támogatása

Évente 1–2 milliárd Ft közpénz jut fűtésekszerűsítésre, de még az sem garantált. Becslések szerint a hazai lakásállomány (több mint 4 millió lakás) közel 80%-a, valamint a közintézmények többsége nem felel meg a jelenlegi épületenergetikai előírásoknak. Mintegy 1000-1400 milliárd Ft-os befektetésre lenne szükség a kor-

szerűsítés céljára, amelynek egy részét közpénzekből kellene megvalósítani. Ez azt jelenti, hogy a jelenlegi támogatásnál két nagyságrenddel nagyobb korszerűsítési forrást (évente legalább 100 milliárd forintot) kellene 10-15 éven át folyamatosan biztosítani a költségvetésnek ahhoz, hogy megszűnjön a túlzott energiafüggőségünk, a költségvetés egyensúlyát veszélyeztető, pazarló energiahasználat. Megjegyezzük, hogy a jelenlegi „űrlapos” pályázati rendszert át kell alakítani, hogy a befektetett köz- és magánpénzek jobban hasznosuljanak. Ehhez több szakértelem, helyi rehabilitációs tanácsadó központok nyújthatnának nagy segítséget.

2. Az energiafogyasztás, az energiaszámlák normatív illetve szociális alapú támogatásának újragondolása

Fel kell hagyni a jelenlegi pazarló használat konzerválásával, vagyis az energiaszámlák normatív vagy szociális alapú támogatásával. A lakókat támogassuk, ne az energiafogyasztást! A rászorultakat fokozatosan energiatakarékos bérlakásokba kell költöztetni. (Ehhez a lakáshoz való jogot törvényileg garantálni kellene.) Emellett a családi pótlék, a nyugdíj emelésével, a bérek túladóztatásának megszüntetésével kell a szociális problémákat kezelni.

3. Bérlakás-hálózat kiépítése

A munkaerő mobilitását, a foglalkoztatási mutatók javítását, a hátrányos helyzetű családok, hajléktalanok problémáinak enyhítését is szolgálná egy korszerű, energiatakarékos bérlakás-rendszer kiépítése. Ennek egyik módja lehetne a jelenleg csak nyomott áron eladható panellakások reprivatizációja és felújítás utáni bérbeadása.

4. Az energiaszektorban nyújtott közvetlen és rejtett támogatások elemzése; a hőár kalkuláció gyakorlatának felülvizsgálata

A kapcsolt termelést és a megújulókat, ezen belül a biomassza égetését, a kötelező átvétel mellett az emelt tarifával is támogatják. Az idei első félév tapasztalatai alapján a kötelezően átvett villamos energia mennyisége növekszik, és továbbra is a kapcsolt energiatermelés támogatása jelenti a terhek zömét. A kapcsolt hő- és villamosenergia-termelésben a kiserőművek mellett több nagy-erőmű is bekapcsolódott a kötelező átvétel rendszerébe. A fűtési idényben már a nagyobb erőművek – egészen 140 MW-ig – támogatást kaphatnak a KÁT-mérlegkörben. A fizetett támogatásnak közel 75%-át tette ki a kapcsolt termelés, de a távhő mégsem lett olcsóbb. Nincs egységes kalkulációs elv a támogatások áramárban és hőárban való érvényesítéséről.

5. A távfűtés és távhűtés kiépítésének támogatása az építési és környezetvédelmi szabályozás eszközeivel

A nagy forgalom miatt túlterhelt területeken egyedi fűtés esetén a levegő szennyezettségét tovább növelik a füstgázok. Továbbá a távhűtés hatékonyabb és biztonságosabb a helyi klímaberendezéseknél. Távhűtésnél elmaradnak a hom-

lokzatra szerelt, illetve zajos berendezések. Mindezek indokolják, hogy a települések egyes területein kötelezően írják elő a távfűtés, illetve távhűtés alkalmazását. Ez több régi EU-tagországban ma is érvényes szabályozási gyakorlat.

6. A távfűtés és távhűtés bevonása a városfelújításba, műemlékegyüttesek helyreállításába

A városfelújítás során komoly megtakarítást jelenthet a jobb hatékonyságú, tisztább, biztonságosabb távfűtés és távhűtés alkalmazása. A kémények bélelése, karbantartása, az új kazánok és folyamatos ellenőrzésük, a klímaberendezésekben található károsanyagok kikerülésének veszélye, valamint a nyári áramfogyasztási csúcsok elkerülése mind a távfűtés/hűtés kiterjesztését indokolják.

7. Megújuló energián alapuló, decentralizált rendszerek, mikroerőművek és hálózatok létrehozásának támogatása lakossági és termelői területeken

A távhővezetésektől távol eső településegységekben, épületegyüttesekben a kommunális hulladékokból, vidéken pedig különféle megújuló energiaforrásokból kombináltan állítható elő a szükséges hő. Ezek a kisebb egységek a fosszilis tüzelőanyagok megtakarítása mellett a távfűtés egyéb előnyeit (helytakarékoság, kevés kémény, könnyebb karbantartás) is nyújtják.

8. az épületek energiafogyasztásának jelentős csökkentése, javuló energiahatékonysági mutatók (referenciaértékek) ösztönzése

A megújuló energiákból nyerhető energia (is) csak magas hatékonyság mellett gazdaságos. Ezért nemcsak a m²-re, m³-re jutó éves energiafelhasználást, hanem egyéb referenciaértékeket is ki kell dolgozni (pl. főre, kórházi ágyra).

KOMMUNIKÁCIÓ

A távfűtés negatív arculattal jelenik meg a médiában. Másik oldalon viszont erőteljes az éghajlatvédelmi, illetve nemzetgazdasági szempontból káros termékek, fogyasztói szokások reklámozása. Forrásokat kell elkülöníteni, és (társadalmi célú reklámok keretében) több információt kell adni a fogyasztóknak, hatékonyabban kell **az éghajlatvédelmet – a széndioxid-csökkentés és az alkalmazkodás eszközeit – kommunikálni.**

Budapest, 2008. október 1.

BEVEZETÉS

Az energiahasználat éghajlatváltozást okozó hatása és az energiahordozók drágulása miatt növekszik az energiahatékonyság és az energiatakarékosság jelentősége. Az Európai Unióban a lakosság fogyasztja a primer energiák mintegy harmadát, és ezen belül a háztartási energiafogyasztás 85–89 százaléka az épületek fűtésére megy el. (Magyarországon a háztartási energia 65 százalékát fűtésre, 9 százalékát melegvíz készítésre fordítják átlagosan.) Más megközelítés szerint az épületek életciklusa során (építés–üzemeltetés–megsemmisítés) használják el az összes energia 30–40 százalékát. Hasonlóak az arányok nálunk is. Azonban néhány területen „kilógunk” az EU-tagországok sorából.

A földgáznak nemcsak aránytalanul nagy súlya van a primer energiahordozók között, de nem szerencsés a felhasználás módja sem: a földgáz aránya a végfelhasználásban 45 százalék, a gázt a háztartások egyenként, kevésbé hatékonyan égetik el. Az ország legkisebb falvait is elérő gázvezeték-hálózatot jelentős részben közpénzekből építették ki. A gáz használata kényelmes, beruházási és környezeti szempontból is kevésbé problémás, mint a szén vagy a nukleáris energia. Második évtizede folyó ártámogatása azonban nemcsak az államháztartás egyensúlyának ártott, de számos egyéb torzulással járt. A lakossági gázár támogatása versenyhátrányt jelent az energetikai és környezetvédelmi szempontból kedvezőbb távhőszolgáltatásnak, a megújuló energiák terjedésének, és lassított mindenféle felújítást, takarékosági intézkedést. Az épületállomány, illetve a fűtési berendezések korszerűsítésének felgyorsítása, a bérterhek csökkentése és a foglalkoztatottság növelése helyett a döntéshozók a lakosság pazarlását támogatják, és passzivitásra ösztönző szociálpolitikát tartanak fenn – közpénzekből. Ebben a tanulmányban a gátló tényezők mellett néhány lehetőségre is felhívjuk a figyelmet, hogy összhangban az EU ajánlásaival és a 2008–2020 közötti időszak hazai energiapolitikai célkitűzéseivel minél több akadályt sikerüljön elhárítani a versenyképes távfűtés terjedése elől.

A következő kérdésekkel foglalkozunk:

- a gázárak hatása a távfűtés versenyképességére,
- a panelépületek energiatakarékos felújításának buktatói és lehetőségei,
- javaslat bérlakás hálózat létrehozására,
- a távfűtés közvetlen és közvetett támogatása az EU-ban,
- a hazai távfűtés támogatása, javaslat az EU források átcsoportosítására a közúti közlekedésre szánt forrásokból,
- az épületek nyári komfortérzetének biztosítása, távhűtés,
- a távfűtés helyzetét veszélyeztető gyakorlat és lehetőségek (hosszú távú szerződések, környezetterhelési díj, energiaadó stb.),
- hogyan kommunikáljunk a távfűtés népszerűsítése érdekében (városrehabilitáció, mikro-fűtőművek, hűtés).

1. A JELENLEGI HELYZET ÁTTEKINTÉSE

A távfűtést a rendszerváltást követően sorozatos hátrányok érték, illetve adottságaiból adódóan – mintegy önhibáján kívül – került hátrányos helyzetbe. Megszűnt a lakossági ár 50 százalékos állami támogatása. A korábbi iparszerkezet összeomlása után a lakossági fogyasztók nyakába szakadt a feleslegessé vált kapacitások terhe. Az energiaárak drasztikusan emelkednek, miközben a távhőellátás rendszerét még az olcsó energiára tervezték és építették ki. Az elmúlt húsz évben történtek ugyan jelentős korszerűsítések, elsősorban a primer oldalon, de az öröklött rendszer hátrányai nem szűntek meg. Politikai okokból a lakossági gázár, bár folyamatosan emelkedett, nem tükrözte a valós költségeket, a nagyfogyasztókhoz képest jelentkező elosztási többletköltséget, illetve a szétaprózódásból eredő rosszabb hatékonyságot. Mindez értelemszerűen rontotta a távfűtés pozícióját.

Sok szakmai, civil szervezet – köztük a Levegő Munkacsoport – folyamatosan bírálta a lakossági gázvezetékek kiépítésének erőltetett támogatását, és a torz lakossági gázár fenntartására fordított százmilliárdokat mind a gazdasági, mind a környezetvédelmi tárcánál, de ezek a bírálatok nem találtak meghallgatásra.

Sokszor elhangzik, hogy Hollandia után mi vagyunk, népességre vetítve, a második legnagyobb földgázfogyasztók az Európai Unióban. A földgáz használatának számos környezeti előnye van például a szénnel szemben. Azonban az energiahatékonyság szempontjából ésszerűtlen, hogy ezt az energiát alacsony hatékonysággal, egyedi háztartási berendezésekben égetjük el. Szennyezzük egyúttal a sűrűn lakott városrészek levegőjét, sőt nemegyszer életveszélyes helyzeteket okoz a vezetékek, gázkészülékek és kémények állapota. Ezzel szemben a skandináv országokban ma a lakásállomány több mint felét távhővel fűtik. A hazai politika nem szorgalmazta a távfűtés bővítését, sőt egy időben a hálózatok felszámolása is szóba került.

Az elmúlt évtizedben a primer oldal sok helyen korszerűbbé vált. Jóval szerényebb eredménnyel folyt a fogyasztói oldal hatékonyabbá tétele. A 650 ezer panellakásból csak mintegy 200 ezren végeztek valamilyen energetikai korszerűsítést. Az energiahasznosítást jelentősen befolyásoló épületfelújításokat nemcsak a forráshiány, hanem számos egyéb tényező is lassítja. Ezek a támogatások feltételeivel, a tulajdonviszonyokkal, a társasházi törvénnyel, a társadalmi-szociális helyzettel, a felújítás optimális mértékének tisztázatlanságaival és nem utolsósorban a lakosság és az önkormányzatok információhiányával kapcsolatosak.

A nemzetközi trendekre és jó hazai gyakorlatokra hivatkozással azonban azt állítjuk, hogy a távfűtéssel kapcsolatos megítélés megfordítható. A településekre épített korszerű erőművek a korábbinál jobb hatásfokkal, kapcsoltan termelik az áramot és a hőt. A távfűtés a kapcsoltan termelt hő első számú hasznosítója. Jelenleg a távhő a lakossági hőszükséglet 16 százalékát biztosítja. Ezzel a régiókban a sereghajtók vagyunk.^{1 2} Több nyugat-európai országban is, ahol gyakorlatilag nem volt korábban távfűtés, most egyre jobban terjed a kisebb környezetterhelés és a tüzelőanyaggal szembeni rugalmasság okán. Sok helyen a 20–50 éves városrehabilitációs program fontos eleme a távfűtés fejlesztése. A sűrűn beépített belvárosokban kedvező, hogy a fogyasztási csúcsok nem esnek egybe, a kapacitások egyenletesebben használhatók ki (az intézmények és a lakások fűtésénél kisebb az egyidejűség). A távfűtés terjedését építési előírásokkal, kötelező rákötéssel is segítik. Tévhit tehát, hogy

1 MKET-MATÁSZSZ: Vélemény a Magyarország 2008-2012 időszakra szóló Nemzeti Kiosztási Terve c. dokumentumhoz, Budapest, 2006. november 20.

2 Különösen magas ez az arány Oroszországban, Fehéroroszországban és Litvániában, ahol a háztartások 70 százalékát fűtik távhővel. A fűtésre fordítják az összes primer energia harmadát.

a piacgazdaságban ne lehetne előírni, hogy a beruházásoknál milyen fűtési módot válasszanak, ha ezt a közérdek indokolja. Amennyiben hiányzik az adott településen a távfűtésre kapcsolás szabályozása, az önkormányzat még mindig megállapodhat erről egy-egy nagyberuházás (például bevásárlóközpont) kapcsán az építési törvény 2006. május 1-jén hatályba lépett rendelkezésére hivatkozva, amely a *településrendezési szerződésre* vonatkozó előírást tartalmazza.³

A kapcsolt erőművek létesítését és energiatermelését támogatja az EU, mert kevesebb primer energiával – kisebb importfüggőséggel, csökkenő széndioxid-kibocsátással – biztosítható az energiaellátás. Télen-nyáron rengeteg hő keletkezik nemcsak az erőművekben, hanem egyes ipari tevékenységek során, amelyek máskülönben veszendőbe mennek. Kisebb fűtőműveket (jellemzően 100 kW-tól 15–20 MW-ig) különféle – mező- és erdőgazdasági, ipari és kommunális – hulladékokkal, biogázzal is lehet üzemeltetni. Ez utóbbi, decentrizált alkalmazás egyre népszerűbb. A 100–200 lakóegységet kiszolgáló mikrorendszerek is gazdaságosan üzemelnek, elsősorban hulladékból származó energiával. A társadalmi haszon nemcsak a fosszilis tüzelőanyagról helyben megtermelt tüzelőanyagra áttérésben (biomassza, biogáz, napenergia) és kisebb széndioxid-kibocsátásban van. A terület vásárlóereje is növekszik azáltal, hogy az energiáért kiadott pénz helyben marad.

Hazánkban a kapcsolt energiatermelés sikertörténet lehetne, mert az EU átlagát meghaladó arányban termeljük kapcsoltan az áramot és a hőt.⁴ Évente mintegy 35 TJ energiát és közel 2 millió tonna széndioxid-kibocsátást takarít meg a távfűtés.⁵ Sajnos azonban ezt az előnyt a távhőszolgáltatásban nem érezzük. Az „olcsó” paksi árammal a többi erőmű csak nehezen tud versenyezni, a kapcsolt termelésből adódó előnyök ezért az áramárban jelennek meg. A hőár lényegesen magasabb, mint például Bécsben. Ez nemcsak az energiaforrások különbözőségének (gáz és kommunális szemét), hanem az ösztönzők, a szabályozás hiányosságainak is köszönhető. Jelenleg nincs egységes EU-előírás arra, hogyan kell a kapcsolt termelésnél a hatásfok javulását és a környezetvédelmi előnyöket a gáz és az áram között megosztani. Nemrég kezdte meg az E.ON gázzal működő erőmű építését Gönyűn úgy, hogy a hatásfoka 56 százalékos lesz az elérhető 80–95 százalék helyett, mivel a keletkező hőt nem hasznosítják. A szabályozás régóta tartó hiányosságait jelzi, hogy Paks-on a hulladékhővel a Dunát fűtik, nem volt eddig érdemes az üzemnek feltárni a hőértékesítés lehetőségeit. Mivel Paks esetében jelentős hőmennyiségről van szó, ezért a hasznosítására ipartelepítési vagy egyéb fejlesztési programot lett volna érdemes készíteni, ami természetesen már meghaladja az erőmű hatáskörét. Bár a távfűtés ára egyre elviselhetetlenebb, ritkán találkozunk innovatív megoldásokkal, mint például a hőtárolók alkalmazása, az egyidejűség figyelembe vétele, amelyekre külföldön számos példa van. Sokkal inkább jellemző, hogy az intézmény, ahol rendszerint nincs meg a kellő szakértelem, rossz szerződést köt a távhőszolgáltatóval, és indokolatlan költségei keletkeznek. Ez természetesen a tulajdonos, illetve az üzemeltető felelőssége, de javítana a távfűtés megítélésén, ha a szolgáltató a fogyasztó érdekeit nézve, tanácsot adna a legmegfelelőbb szerződés kiválasztásához.

A jövőben javíthatja a távfűtés megítélését, hogy a rendszer épülethűtésre is alkalmassá tehető. A hűtéshez főképp az intézmények illetve termelőüzemek kapcsolódnak. Az elekt-

³ Étv. 30. §

⁴ A kapcsolt termelés hatékonysága azonban alacsonyabb, mint a korszerű erőművéké. Az éves kihasználtság csak mintegy 50 százalékos (az EU referenciaértéke 7500–8000 óra), és a primer energia és széndioxid-kibocsátás megtakarítása is elmarad a technológiából adódó lehetőségektől.

⁵ A MATÁSzSz adata

ronikai eszközök számának növekedése, a magasabb komfortigény, a városi hőszigetek kialakulása miatt a hűtési igény a régebben épült ingatlanok esetében is rohamosan nő. A nyáron feleslegessé váló hő hasznosítása a hűtéstechnológia magasabb költségeit kedvezően befolyásolja. Ugyanakkor a nyári áramfogyasztási csúcsokat is hatékonyan lehet lefaragni a hőenergián alapuló hűtési megoldásokkal.

A nyári komfortérzettel kapcsolatos jelenlegi kötelező EU-előírások szűkszavúak, az elérendő műszaki paraméterek jobbára csak a téli időszakra vonatkoznak. Azonban a növekvő piaci igények és a helyi klímaberendezések említett – sokszor a téli csúcsokhoz hasonló – nyári áramfogyasztása miatt célszerű lenne a hűtés kérdésével a szakpolitika szintjén is határozottabban foglalkozni. (Az épülethűtés jelenleg nem szerepel sem az energiapolitikai koncepcióról szóló 2008. évi országgyűlési határozatban⁶, sem annak háttéranyagában⁷.)

2. A TORZ GÁZÁR-TÁMOGATÁSI RENDSZER

A globalizált világban a társadalmi, környezeti és gazdasági szempontok egyensúlyba hozásához szükség van támogatásokra. A Levegő Munkacsoport második évtizede foglalkozik a környezeti szempontból indokolt, illetve káros közvetlen és rejtett támogatásokkal⁸. A távfűtés hátrányos megítélésének és kedvezőtlen helyzetének kialakulásában jelentős szerepet játszanak a más területeknek – kielégítő hatásvizsgálatok nélkül – adott támogatások és a hiányos szabályozás.

2.1. A LAKOSSÁGI GÁZÁR ÉS A GÁZÁR-TÁMOGATÁSOK HAZAI GYAKORLATA

A szénhidrogének világpiaci árainak 2008. évi erőteljes növekedése a Magyarországra érkező szénhidrogének árai és ezen belül a földgáz lakossági árát is emelte.

Az energiahordozók **behozatali árai**, amelyek alapvetően meghatározzák a hazai áralakulást, a 2005–2006. évi nagyarányú – két év alatt 70 százalékos – drágulás után 2007-ben valamelyest csökkentek, 2008-ban azonban ismét nagy mértékben, az első öt hónap átlagában 28 százalékkal emelkedtek. Az előző két évi rendkívül nagy importár-emelkedés, valamint a gázár-támogatás átalakítása miatt 2007-ben kiemelkedő mértékben, 25 százalékkal drágult a háztartási földgáz.

A magas bázishoz képest 2008 első hét hónapjában további jelentős, 9,6 százalékos, de az utóbbi hónapokban már kétszámjegyű áremelkedés következett be. Az Európai Unió egészében 2007 első hét hónapjában 2,2 százalékkal, 2008. január–júliusban 12,4 százalékkal – ezen belül júniusban 16,7 százalékkal – drágult az energia. Az energiahordozók nagy mértékű és arányú behozatalát a 2.1. és 2.2. táblázat szemlélteti: Ebből látható, hogy 2008 első öt hónapja alatt a múlt év hasonló időszakához viszonyítva az importszámlánk – főleg az árak növekedése miatt – több mint 286 milliárd forinttal nőtt. Ebben az összeg-

6 <http://www.khem.gov.hu/data/cms1859873/energiapolitika.pdf>

7 http://www.khem.gov.hu/data/cms1859874/energiapolitikah___tt___ranyag.pdf

8 A témával kapcsolatban a Levegő Munkacsoport számos tanulmányt jelentetett meg. Ezek közül a legátfogóbb a Kiss Károly szerkesztésében megjelent „Tiltandó támogatások – Környezetileg káros támogatások a magyar gazdaságban” című tanulmánykötet (L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2006)

2.1. táblázat: A külkereskedelmi forgalom áruszerkezetéből az energiahordozók (folyó áron, millió dollár)

Behozatal	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007
III. Energiahordozók	2 686,0	2 762,6	2 810,5	3 665,1	4 360,0	6 675,7	8 421,7	9 057,7
32 Szén, korsz és brikett	98,2	99,0	103,6	116,5	178,0	227,1	221,9	273,0
33 Kőolaj és kőolajtermék	1 412,2	1 237,1	1 306,7	1 563,3	2 020,8	3 482,3	4 089,0	4 725,2
34 Természetes és mesterséges gáz	1 040,2	1 274,2	1 228,1	1 728,5	1 814,2	2 517,1	3 402,3	3 197,4
35 Villamos energia	135,4	152,3	172,1	256,9	347,0	449,2	708,5	862,1
Kivétel								
III. Energiahordozók	498,0	591,0	562,7	697,4	1 057,1	1 677,7	1 851,7	2 676,1
32 Szén, korsz és brikett	19,4	12,9	6,7	9,5	16,6	19,1	47,9	65,8
33 Kőolaj és kőolajtermék	377,9	484,8	512,0	625,2	949,5	1 436,5	1 465,0	1 832,1
34 Természetes és mesterséges gáz	28,2	16,4	21,4	39,3	52,3	52,1	56,9	80,4
35 Villamos energia	72,5	76,9	22,6	23,3	38,7	170,0	281,9	697,8
Egyenleg								
III. Energiahordozók	-2 188,0	-2 171,6	-2 247,8	-2 967,8	-3 302,9	-4 998,0	-6 570,0	-6 381,6
32 Szén, korsz és brikett	-78,8	-86,1	-96,9	-107,0	-161,4	-208,0	-174,0	-207,3
33 Kőolaj és kőolajtermék	-1 034,4	-752,3	-794,7	-938,1	-1 071,3	-2 045,8	-2 624,0	-2 893,0
34 Természetes és mesterséges gáz	-1 012,0	-1 257,8	-1 206,7	-1 689,1	-1 761,9	-2 465,0	-3 345,4	-3 117,0
35 Villamos energia	-62,8	-75,4	-149,5	-233,6	-308,3	-279,2	-426,6	-164,2

Forrás: KSH Külkereskedelmi Statisztika

2.2. táblázat: A külkereskedelmi forgalom áruszerkezetéből az energiahordozók

Behozatal		2000.	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2007. 1-5 hó	2008. 1-5 hó	%-os érték
III.	Energiahordozók	760 137,5	792 228,0	725 698,0	824 965,0	885 142,3	1 332 797,4	1 816 248,0	1 665 085,8	661 032,4	947 308,1	143,3
32	Szén, koks és brikett	27 815,7	28 372,0	26 586,0	26 206,0	35 755,5	45 131,4	46 672,1	50 194,5	21 921,5	28 585,6	130,4
33	Kőolaj és kőolajtermék	401 079,0	355 356,0	334 963,0	351 580,0	410 293,1	696 581,2	898 819,8	868 629,5	302 154,4	483 749,2	160,1
34	Természletes és mesterséges gáz	293 306,3	364 873,0	319 679,0	389 380,0	369 753,8	501 439,6	721 634,9	587 783,3	275 766,4	351 326,4	127,4
35	Villamos energia	37 936,5	43 627,0	44 470,0	57 799,0	69 339,9	89 645,2	149 121,2	158 478,5	61 190,1	83 646,9	136,7
Kivitel												
III.	Energiahordozók	140 334,2	169 448,0	145 238,0	157 145,0	212 883,7	335 122,5	391 297,7	491 953,4			
32	Szén, koks és brikett	5 522,3	3 711,0	1 728,0	2 143,0	3 421,4	3 809,0	10 142,1	12 089,5			
33	Kőolaj és kőolajtermék	106 544,4	139 147,0	131 998,0	140 915,0	191 872,0	287 173,8	309 608,6	336 802,8			
34	Természletes és mesterséges gáz	8 006,9	4 668,0	5 515,0	8 888,0	10 461,0	10 291,9	11 991,4	14 776,3			
35	Villamos energia	20 260,6	21 922,0	5 997,0	5 199,0	7 129,3	33 847,8	59 555,6	128 284,8			
Egyenleg												
III.	Energiahordozók	-619 803,3	-622 780,0	-580 460,0	-667 820,0	-672 258,6	-997 674,9	-1 424 950,3	-1 173 132,4			
32	Szén, koks és brikett	-22 293,4	-24 661,0	-24 858,0	-24 063,0	-32 334,1	-41 322,4	-36 530,0	-38 105,0			
33	Kőolaj és kőolajtermék	-294 534,6	-216 209,0	-202 965,0	-210 665,0	-218 421,1	-409 407,4	-589 211,2	-531 826,7			
34	Természletes és mesterséges gáz	-285 299,4	-360 205,0	-314 164,0	-380 492,0	-359 292,8	-491 147,7	-709 643,5	-573 007,0			
35	Villamos energia	-17 675,9	-21 705,0	-38 473,0	-52 600,0	-62 210,6	-55 797,4	-89 565,6	-30 193,7			

Forrás: KSH Külkereskedelmi Statisztika

ben a földgáz (a 9 havi késleltetési képlete miatt) még csak mérsékelt összegben szerepel. Ezek alapján 2008-ban 2007-hez viszonyítva az energiaiimport-számla éves növekménye 500–600 milliárd forintra becsülhető.

Magyarországon a földgáz árát alapvetően az importgáz költsége határozza meg. Mivel az import döntően orosz eredetű, ez a piacvezető ár. Az orosz gáz árának meghatározásában 50–50 százalékos súllyal szerepel a dízel- és a fűtőolaj. Tehát a gáz ára teljes mértékben az olajárhoz kötött. Az ármegállapítás negyedéves gyakorisággal történik, a megelőző 9 hónapos jegyzésárak figyelembe vételével. Az induló ár 1996-ban került rögzítésre. Bár a szerződés 3 évenként felülvizsgálatra lehetőséget biztosít, erre a mai napig még nem került sor. Az orosz importár 2007. január 1-jével elérte az addigi legmagasabb mértéket, ezer köbméterenként 300 USA dollárt (1998-ban még 56 USD/1000 m³ volt). Az olajárak 2008 első felében nagy mértékben nőttek, az Ural (Med) típusú kőolaj ára 2008. július 11-én 140,73 USD/hordó szintet ért el. Nem zárható ki azonban, hogy az olajárak kedvezőtlen világpolitikai események hatására 150 USD/hordóig emelkedjenek, ami az import gáz árának további emelkedését eredményezné. Ugyancsak jelentős árkockázatot jelent az USD/Ft árfolyam alakulása. Az említett áron felül jelenleg 18–20 Ft/m³ szállítási, tárolási és forgalmazási költség jelentkezik a földgáz fogyasztók részére történő szolgáltatása során.

A fentiek következtében 2008-ban már a negyedik áremeléshez érkeztünk:

- Január 1-jétől a lakossági földgázár 5 százalékkal nőtt, míg a nem lakossági fogyasztóknak 4,3 százalékkal lett drágább.
- Április 1-jétől a lakosság számára 5,8, a nem lakossági fogyasztóknak pedig 5,2 százalékkal emelkedett a földgáz végfogyasztói ára,
- Július 1-jén a közüzemi lakossági földgázárak átlagosan 9,9 százalékkal emelkedtek, a közüzemi nem lakossági végfelhasználói átlagár pedig 7 százalékkal nőtt.
- Október 1-jén a közüzemi lakossági földgázárak átlagosan 6,55 százalékkal, a nem lakossági átlagárak 9,4 százalékkal emelkednek.

A négy alkalommal történt, illetve történő lakossági földgázár-növekedés együttesen az év végére együttesen 28,8 százalékot tesz ki a 2007. decemberi sinthez viszonyítva. A lakosság jelentős része az áremelést egyre nehezebben viseli, a költségvetés egyensúlyát azonban a támogatások továbbra is veszélyeztetik.

A 2008. évi állami költségvetésről szóló törvényjavaslat a következőket tartalmazza az energiaár-kompenzációs befizetés 2007. évi teljesítéséről:

„Az előirányzat a földgázellátásról szóló 2003. évi XLII tv. 50 § (3) bekezdésében meghatározott bányajáradék 12 százalékot meghaladó részének – a földgáztermelők általi – befizetésére szolgál.

A 2007. évi költségvetésben jóváhagyott 82 000,0 millió Ft bevételi összeggel szemben a tényleges befizetés 69 622,4 millió Ft volt.”

A közel 12,4 milliárd forint összegű befizetés elmaradását a tárca a zárszámadási törvény-javaslatában nem indokolta meg. Várható, hogy az ÁSZ jelentésében erre is kitér.

A törvényjavaslat XXVI. Fejezete továbbá az alábbiakat tartalmazza:

„16.92. Hozzájárulás a lakossági energiaköltségekhez

Kiadás: 81 123,3 millió forint

Támogatás: 81 123,3 millió forint

Bevétel: -

A gáz- és távhő-támogatási rendszer átalakítása során az egységes, mindenkire megillető támogatás helyett a szociális rászorultsági alapú kompenzáció került bevezetésre, jelen előirányzat szolgál ezen támogatás finanszírozására. Az előirányzat bevételi oldalát a GKM által beszedett és kezelt bányajáradék, illetve költségvetési hozzájárulás képezi. A támogatás odaítélése és érvényesítése a lakosság energiafelhasználásának szociális támogatásáról szóló 231/2006. (XI. 22.) Korm. rendelet alapján történik: a Magyar Államkincstár (MÁK) illetékes Igazgatósága megállapítja a támogatásra való jogosultságot, erről értesíti a gáz- és távhő-szolgáltatókat, amelyek a kompenzációt – mindkét fűtési mód esetében – a fogyasztó által fizetendő számlában (természetbeni juttatásként) érvényesítik. A támogatás összegét szintén a MÁK kezeli, utalja át rendszeresen a szolgáltatóknak, illetve ellenőrzi a jogszerű felhasználást. Az előirányzat magában foglalja a közreműködő szervezet működési költségeit, valamint azon többletköltségek kiegyenlítését, amelyek a támogatás megállapítása során tett jövedelem-nyilatkozatok valódiságának szűrőpróba-szerű ellenőrzése kapcsán keletkeznek.”

A földgáz lakossági, illetve felhasználói árának jelenlegi rejtett és nyílt támogatása több tényezőtől tevődik össze:

1. Közismert az „energiaár-kompenzáció”. A kompenzáció forrása a magas világpiaci ár és a hazai jóval alacsonyabb kitermelési költségek közötti különbség. Miután a hazai termelés a szénhidrogén-vagyon fokozatos kimerülésével csökken, így a kompenzáció forrása is mérséklődik. A költségvetési előirányzatok szerint az energiaár-kompenzáció összege a 2005. évi 108,7 milliárd forintról 2008-ban 82 milliárd forintra, 2009-re 67 milliárd forintra, majd 2011-re 45 milliárd forintra csökken.
2. A földgáz import ára folyamatosan 9 hónapos késleltetéssel kerül érvényesítésre. Ez az energiahordozók növekvő világpiaci árának jelenlegi folyamatában jelentős összegű rejtett támogatásnak felel meg.
3. A forint folyamatos felértékelődése, amit a MNB az infláció ellen alkalmaz, ugyan csak mérsékli a földgáz árát.
4. A hazai termelés csökkenésével, amely részben tartalékként, részben csúcs kiegészítéseként funkcionált, a tárolási kapacitást kell növelni. Ez többletberuházással és megemelkedő folyó költséggel jár.
5. A szén-dioxid lakossági kvótája jelenleg ingyenes, azonban idővel fizetőssé válik, ami tovább növeli a jövőbeni költségeket.
6. A földgáz árát mérsékli a megelőlegezett 82 milliárd forint összegű tartozás visszafizetése, mert akkor kikerül az átmeneti árnövelő tényezők közül. Ismert, hogy a 2006. évi választások előtt az esedékes földgázár-emelést úgy kerülték ki, hogy a kormány kérésére az E.ON cég meghitelezte ennek összegét. Ezt a 82 milliárd forintot és kamatait azóta úgy törlesztik, hogy az árszint a törlesztés összegével magasabb. A cég 2008. márciusi számítása szerint a nagykereskedő E.ON Földgáz Trade Zrt.-nek még mintegy 35 milliárd forinttal „tartozik” az állam, miután az általa meghatározott közüzemi ár nem fedezte a beszerzés árát. A korábban alacsonyan tartott ár miatt felhalmozódott elismert nagykereskedelmi veszteség tehát beépül a fogyasztói árba. Ez a törlesztés számításaink szerint 2009-ben járna le, hogy a következő, 2010-es választást már ne terhelje.

2.2. JAVASLAT A TORZÍTÓ GÁZÁR TÁMOGATÁS MEGSZÚNTETÉSÉRE, FIGYELEM A SZOCIÁLIS SZEMPONTOKRA

A lakossági árkompenzáció jelenlegi alkalmazása jelentős problémák forrása. A kompenzáció nem ösztönözi az energiamegtakarítást, mert az esetleges megtakarítás nem használható fel helyettesítésre. Miután a kompenzáció összege évről évre csökken, ráadásul év közben az árnövekedés ellenére nem nő, ezért a szociálisan támogatott lakossági rétegnél jóval magasabb az árnövekedés üteme, mint a nem támogatott rétegnél (*ld. a 2.3. táblázatot!*). A 2008. júliusi és 2008. októberi áremelések során a legnagyobb mértékben támogatott körben az áremelés mértéke 9,9 százalékot tesz ki, a kompenzációban nem részesülő körben viszont 6,5 százalékot. Éves szinten vizsgálva nagyobb az eltérés, így a leg-támogatottabb körben 42,9 százalékkal, a nem támogatott körben 25,8 százalékkal nő a földgáz ára. Ez szociális feszültséget gerjeszt, így a támogatott kör sem érzi támogatásnak a kompenzációt. A feszültség azért is nő, mert a támogatás összege tovább nem növelhető, miután az a költségvetésben előírt maximált összeg. Ebből következik, hogy technikailag úgy oldják meg az áremelést, hogy először a nem támogatott kör emelésének összegét az előírt százalékkal felszorozzák, és ezt az egységnyi növekményt minden támogatott körhöz azonos összegben adják hozzá. Ennek számítását a 2.4. táblázat mutatja be.

2.3. táblázat: A gázfogyasztás és távhőfelhasználás 2008. évi szociális támogatása jövedelmi kategóriánként⁹

Jövedelmi kategóriák (Ft/hó/fogyasztási egység)		Támogatás fajlagos összege	
2007. évi kérelem benyújtásnál	2008. évi kérelem benyújtásnál	Gázár-támogatás Ft/m ³	Távhő-támogatás Ft/GJ
0-54 260	0-57 000	40,1	1680
54 261-67 825	57 001-71 250	32,8	1380
67 826-81 390	71 251-85 500	22,1	924
81 391-94 955	85 501-99 750	14,5	609

A 2007. évi nyugdíjminimum: 27 130 Ft

A 2008. évi nyugdíjminimum: 28 500 Ft

⁹ Hozzájárulás a lakossági energiaköltségekhez (06161 Egyéb szociális támogatás), Szociális és Munkaügyi Minisztérium, XXVI. Fejezet

2.4. táblázat: A 2008. évi bruttó lakossági gázárak alakulása

Lakossági jövedelemhatárok (Ft/hó/fogyasztási egység)	2007. jan. 1.	2008. jan. 1.	2008. ápr. 1.	2008. júl 1.	2008. okt 1.	2008 összesen
20 m/h alatti mérővel (Ft/m ³)	(Ft/m ³)	(Ft/m ³)	(Ft/m ³)	(Ft/m ³)	(Ft/m ³)	
0-57 000	60,81	65,9	72,0	79,1	86,9	142,9
57 001-71 250	68,12	73,2	79,3	86,4	94,2	138,3
71 251-85 500	75,39	84,0	90,1	92,1	104,9	139,1
85 501-99 750	82,7	91,5	97,7	104,7	112,5	136,0
Kompenzáció nélkül (99 751 Ft felett)	100,93	106,0	112,1	119,2	127,0	125,8
Növekmény, Ft/m ³		5,1	6,1	7,1	7,8	
2008. évi lakosság áremelések		1,05	1,058	1,099	1,055	1,288

Nálunk a háztartási földgáz ára feleannyi, mint az EU átlaga, miközben az iparunk számára mintegy 6–8 százalékkal drágább (2.5. táblázat). A villamos energia a háztartások számára csak kisebb mértékben, körülbelül 15 százalékkal olcsóbb, mint az EU átlaga, ugyanakkor az ipar részére EU átlaga körüli (2.6. táblázat). Gazdasági szerkezetünk átalakítását ez az állapot nem segíti kellően, noha az importhányad önmagában is egy fajlagosan energiában szegényebb, nagyobb hozzáadott értékű szerkezetet indokolna. A kiszámíthatatlan sebességgel növekvő energiaárakhoz való könnyebb alkalmazkodás mellett a környezet védelme is a kevesebb energiát igénylő tevékenységek fejlesztését indokolja.

A gázár támogatása a gáz pazarlásához vezet egy olyan időszakban, amikor már mindenki számára nyilvánvaló, hogy csökkentenünk kell a földgáztól való függőségünket. A rászorulóknak jövedelmi helyzetén kell javítani, nem pedig a földgáz-fogyasztás közpénzen történő támogatásával. A jelenlegi támogatási rendszerben a kompenzáció módja nem ösztönöz a takarékosagra, nem mutatja meg a földgáz valódi értékét, és rendkívül igazságtalan (kizárólag a vezetékes gázt használókat kedvezményezi, egy szűk csoportot kivéve nincs tekintettel az egy fogyasztó mögött lévő háztartás-létszámra, nem tud megfelelő különbséget tenni a valóban rászorulóknak és a jómódúak között, továbbá minél több gázt használ egy háztartás, annál több támogatást kap). Ezért a gázár-számlán történő ellentételezést haladéktalanul meg kell szüntetni. Ellentételezésként a családi pótlékot és a nyugdíjakat, indokolt esetben a szociális segély mértékét kell emelni. Így az érintett eldöntheti majd, hogy a pénzt gázra, energiatakarékosági beruházásra (például szigetelés) vagy bármi másra költi-e. Természetesen az energiaracionalizálást egyéb módon is támogatni kell. A támogatási rendszer átalakításával megszűnnének a jelenlegi rendszer igazságtalanságai is és hatalmas adminisztráció.¹⁰

A fentiekből az a következtetés vonható le, hogy a jelenlegi támogatási rendszer több szempontból is fenntarthatatlan. Az új rendszer az energiamegtakarítás erőteljes ösztönzésén kell, hogy alapuljon.

Meg kell vizsgálni, hogy gázár-támogatás megszüntetésével párhuzamosan nem szükséges-e emelni egyéb energiahordozók (például a szén) adóját, hogy ne történjen meg az áttérés valamilyen környezetszennyezőbb energiahordozóra (bár ezt nem tartjuk valószínűnek a jelenlegi körülmények között).

¹⁰ Hosszabb távon azonban mindenképpen át kellene vennünk a régi EU-tagállamok szociális bérlakás rendszerét, amelyet sok országban az alkotmány garantál. A jelenlegi minimálbérek nem elegendőek a lakásvásárlás és -üzemeltetés költségeinek és a többi létszükségleti kiadásoknak a fedezésére.

2.5. táblázat: A termelési célú és háztartási gázárak 2007-ben az EU tagállamaiban (euró/GJ), valamint arányuk a magyar árakhoz viszonyítva

Térség, illetve ország	Háztartási ár		Ipari ár		Háztartási/ipari ár
	euró/GJ	HU=100	euró/GJ	HU=100	%
EU (27 országok)	11,68	195,7	8,87	93,6	131,7
EU (25 országok)	11,76	197,1	8,99	94,9	130,8
EU (15 országok)	12,17	204,0	9,11	96,1	133,6
Euro area (12 országok)	12,52	209,8	8,91	94,0	140,5
Ausztria	10,98	184,0	8,91	94,0	123,2
Belgium	10,33	173,1	6,89	72,7	149,9
Bulgária	7,3622	123,4	5,2173	55,1	141,1
Ciprus	:		:		
Cseh Köztársaság	7,944	133,1	6,5632	69,3	121,0
Dánia	13,644	228,7	5,7688	60,9	236,5
Egyesült Királyság	11,2	187,7	10,552	111,3	106,1
Észtország	4,9902	83,6	3,6909	38,9	135,2
Finnország	:		7,61	80,3	
Franciaország	11,42	191,4	7,63	80,5	149,7
Görögország	:		:		
Hollandia	12,3	206,1	8,4	88,6	146,4
Horvátország	6,4264	107,7	6,577	69,4	97,7
Írország	14,742	247,1	:		
Lengyelország	8,764	146,9	7,5448	79,6	116,2
Lettország	6,3513	106,4	5,2903	55,8	120,1
Litvánia	5,9699	100,1	6,0208	63,5	99,2
Luxemburg	10,866	182,1	9,854	104,0	110,3
Magyarország	5,9668	100,0	9,4769	100,0	63,0
Málta	:		:		
Németország	13,97	234,1	12,15	128,2	115,0
Olaszország	11,794	197,7	8,458	89,2	139,4
Portugália	13,22	221,6	7,76	81,9	170,4
Románia	7,6042	127,4	7,3193	77,2	103,9
Spanyolország	12,271	205,7	7,0736	74,6	173,5
Svédország	15,089	252,9	11,058	116,7	136,5
Szlovákia	9,64	161,6	7,9998	84,4	120,5
Szlovénia	10,75	180,2	7,33	77,3	146,7

Forrás: Eurostat + saját számítás

2.6. táblázat: A termelési célú és háztartási villamosenergia-árak 2007-ben az EU tagállamaiban, valamint arányuk a magyar árakhoz viszonyítva

Térség, illetve ország	Háztartási ár		Ipari ár		Háztartási/ipari ár
	euró/kWh	HU=100	euró/kWh	HU=100	%
EU (27 countries)	0,1173	115,1	0,082	101,0	143,0
EU (25 countries)	0,1183	116,1	0,0825	101,6	143,4
EU (15 countries)	0,1205	118,3	0,0837	103,1	144,0
Euro area (12 countries)	0,1203	118,1	0,0837	103,1	143,7
Ausztria	0,105	103,0	0,0786	96,8	133,6
Belgium	0,1229	120,6	0,088	108,4	139,7
Bulgária	0,0547	53,7	0,0465	57,3	117,6
Ciprus	0,1177	115,5	0,1048	129,1	112,3
Cseh Köztársaság	0,0898	88,1	0,0783	96,4	114,7
Dánia	0,117	114,8	0,0638	78,6	183,4
Észtország	0,0635	62,3	0,0534	65,8	118,9
Franciaország	0,0921	90,4	0,0541	66,6	170,2
Görögország	0,0661	64,9	0,0698	86,0	94,7
Hollandia	0,14	137,4	0,092	113,3	152,2
Írország	0,1465	143,8	0,1125	138,5	130,2
Lengyelország	0,0945	92,7	0,0541	66,6	174,7
Lettország	0,0583	57,2	0,0443	54,6	131,6
Litvánia	0,0658	64,6	0,0548	67,5	120,1
Luxemburg	0,1509	148,1	0,0963	118,6	156,7
Magyarország	0,1019	100,0	0,0812	100,0	125,5
Málta	0,094	92,2	0,0897	110,5	104,8
Németország	0,1433	140,6	0,0946	116,5	151,5
Olaszország	0,1658	162,7	0,1027	126,5	161,4
Portugália	0,142	139,4	0,086	105,9	165,1
Románia	0,0855	83,9	0,0842	103,7	101,5
Spanyolország	0,1004	98,5	0,081	99,8	124,0
Szlovénia	0,0887	87,0	0,075	92,4	118,3

Forrás: Eurostat + saját számítás

Hangsúlyozzuk, hogy mindezzel egyidejűleg célszerű jelentős támogatásban részesíteni a közintézmények és lakások energiaracionalizálását mindaddig, amíg a jelenlegi épület-energetikai előírások szintjére nem hozzák ezeket a létesítményeket. Ez hosszabb távon az egyéneknek és az államháztartásnak is komoly megtakarítást hozhat.

A kompenzációt is figyelembe véve, a gázár-támogatás felszámolásával 2009-ben ebből a forrásból mintegy 20 milliárd forintot lehetne energiaracionalizálásra fordítani. Ez az összeg ugyan közel tízszerese a jelenlegi éves felújítási támogatásnak, de a 650 ezer távfűtéses panellakást figyelembe véve csak mintegy 30 ezer forint jutna egy lakásra. Ezen túlmenően azonban ez az intézkedés munkahelyeket teremt, valamint tartós energiamegtakarítást eredményez, ami mind hozzájárul az államháztartás helyzetének javításához.

2.3. TÁRSADALMI OPTIMALIZÁLÁS

Az energiaszektorban hagyományosan nehéz kérdés az optimalizálás. A energetikai és a gazdaságossági optimum a legritkább esetben esik egybe. Az elmúlt évtizedeket ennek a kettősségnek az együttes kezelése jellemezte. Az utóbbi időben viszont a helyzet még tovább bonyolódik, hiszen a környezetvédelmi szempontok is egyre erőteljesebben kerülnek be a képbe. Az energetikai és a gazdaságossági optimalizálás mellé felsorakozott a környezetvédelmi optimalizálás is. A társadalmi optimumot egyre inkább ennek a hármasnak az együttes figyelembe vétele alapján lehet megtalálni.

A távhő szabályozása esetében azonban ezen hármas optimalizálás még nem jelentkezik. A környezetvédelmi szempontok közel nincsenek azonos szinten az energetikai és a gazdaságossági mutatókkal. Különösen látványos ez az erőművek által megtermelt, a távhő részére értékesített hő esetében. A hőár számításakor ugyanis csupán az energetikai és a gazdaságossági szempontokat veszik figyelembe. Ezáltal pedig a kapcsolt energiatermelés magasabb hatékonysága révén keletkező haszon a fő termékénél, azaz az elektromos áramnál jelentkezik. Az áramra számolják el a nyereséget, a hőt mintegy az áramtermelés melléktermékének tekintik. A távhő árának megállapításakor az optimalizálás figyelmen kívül hagyja a környezetvédelmi szempontokat. Így többek között az üvegházhatású gázok kibocsátásnak, azaz az éghajlatváltozásnak a költségei nem ott jelennek meg, ahol kellene, vagyis nem tükrözik a valódi költségeket. Ezzel a távhő pozíciói romlanak.

A korszerű távhő pedig környezetvédelmi szempontból kedvezőbb, mint az egyedi fűtés. Véleményünk szerint a távfűtés egyik legfontosabb összetevőjének, a hőárnak a megállapításakor alkalmazni kell a hármas optimalizálást. Az energetikai és a gazdaságossági szempontok mellett az optimumszámításnál a környezetvédelmi szempontokat is figyelembe kell venni. Amennyiben megvalósulna a hármas optimalizálás, úgy a távhő részére értékesített hő ára csökkenne, ezáltal a távfűtés pozíciói javulnának. *(Lásd még a 7.2 fejezetet.)*

3. A PANELÉPÜLETEK ENERGIATAKARÉKOS FELÚJÍTÁSÁNAK BUKTATÓI ÉS LEHETŐSÉGEI

A torz gázárak mellett a távfűtési rendszer hőközponton túli, szekunder oldalának állapota is rontja a távfűtés versenyképességét.

A panelépületek felújításának szükségességét aligha lehet vitatni, hiszen szinte az összes épület a 25–30 éves felújítási időszaknál korábban épült. Azóta nemcsak az árviszonyok változtak, de az igények is, amelyeket kisebb-nagyobb késéssel az építési előírások is követtek. Bár a szakmában még mindig vannak, akik a paneles épületek vissza- vagy teljes bontása mellett érvelnek, sok helyen viszonylag elégedettek a lakók a körülményekkel, és nincs is forrás arra, hogy a paneles lakóházakat és közintézményeket „lecseréljék”.

Jelenleg 1000–1400 milliárd forintra becsülik a korszerűsítés költségét 820 ezer lakótelepi lakással számolva. (Ebből 650 ezer van a távfűtésbe kapcsolva.) 2001 óta 190 ezer lakásra mintegy 34 milliárd forintot költöttek. Ez fajlagosan alig egytizede az egy lakásra számolt teljes korszerűsítés költségének (jelenleg körülbelül 2 millió forint).

Az elmúlt időszak tapasztalatai alapján felmerül a kétely, hogy vajon megfelelő-e a jelenlegi „úrlapos” felújítási támogatás, amely egy kalap alá veszi a piacképes elit lakótelepet,

a kényszerből, segélyen élők által lakott lakótelepek eladhatatlan lakásaival, sőt a távfűtési rendszer korszerűsítését a leválás támogatásával. Nem kellene-e a költségvetési pénzeket differenciáltabban, a helyi körülményekhez igazodva, illetve társadalmi-gazdasági szempontból hasznosabban elkölteni?

Mennyi hőenergia kell a fűtéshez a fővárosban?

A lakossági fajlagos hőfogyasztás 0,338 GJ/légköbméter volt átlagosan. Körzetenként kisebb-nagyobb eltérések vannak:

- a vásárolt hőenergiával ellátottak közül Észak Pesten 0,322 GJ/ légköbméter, Csepelen és Pesterzsébeten 0,348 GJ/lég légköbméter.*
- a vásárolt és termelt hővel ellátottak közül a Füredi úton 0,316 GJ/ légköbméter, Rózsakertem 0,390 GJ/ légköbméter*
- a tömbkazanoknál: a Keleti Károly utcában 0,268 GJ/ légköbméter, a Toboz utcában 0,411 GJ/ légköbméter*

Az egyéb célú fajlagos hőfogyasztás átlagosan 0,481 GJ/ légköbméter évente, de nagyobb szórással, mint a lakásoknál: 0,286–0,798 GJ/ légköbméter. Ezek közül egyre többen igyekeznek leválni. Az intézményi fogyasztók közül a legkárosabb a tízzintes lakóházak közé telepített „lepények” (iskolák, óvodák) leválása, mert egyéb, a közösségnek okozott számtalan hátrány mellett a környező házak homlokzatára füstölnek. (Igaz, a korszerű kazánokból csak kis mennyiségű szennyezőanyag jut a levegőbe.)

Az épületek erkölcsi avulása

Az ország egyes vidékein óriási különbségek vannak a lakásokban. A területi egyenlőtlenségeket főként a foglalkoztatottsági mutatók, a munkalehetőség határozza meg. Egy településen belül pedig a presztízs, a rezsiköltségek és a használhatóság. Várható, hogy egy évtizeden belül egyes lakótelepek vagy azok részei (például a magasházak) a kereslet hiányából adódóan elnéptelenednek, megérnek a lebontásra. Angol tapasztalatok szerint, ha az üresedés 20 százalékot elér, a közbiztonság annyira leromolhat, hogy a postás nem mer kimenni a területre.¹¹

Német tapasztalatok azt mutatják, hogy érdemes a magasabb házakat 3–4 szintesre lebontani, amihez már nem kell lift.¹² A lift felújítása és üzemeltetése egyaránt költséges. (A hazai előírások már 3 emelet esetén kötelezővé teszik a liftet.)

Normatív támogatás?

Egyes fővárosi lakótelepek valamint a virágzó gazdasággal (és jó távhőszolgáltatással) rendelkező vidéki lakótelepek felújítását nem biztos, hogy normatív alapon célszerű támogatni (például kivételes áfa-kedvezményvel, 2/3-os felújítási támogatással, vagy a Robin Hood adóból). Helyette ki kellene alakítani a korszerű, takarékosan üzemeltethető szociális bér-lakások megfelelő arányát a valóban rászorulóknak.

¹¹ Beliczay Erzsébet szerk.: Közbiztonság, bűnmegelőzés Budapesten MKK. Budapest, 1997.

¹² <http://www.toronyhir.hu/node/147>

Bérlakás-állomány biztosítása

Az EU lakosságának 40 százaléka él bérelt ingatlanban. (Németországban közel 60 százalék.) A nagyobb városokban azonban ez az arány 80–85 százalék. Ez a nagy bérlakás-állomány biztosítja a munkaerő nagyobb rugalmasságát, mozgékonyágát, a polgárosodást (a családnak nem minden pénze fekszik a lakásában, holt tőkeként). Szociális szempontból kedvező, mert sokakat megvéd a mélyszegénységtől, a hajléktalanná válástól. A felújítások szempontjából is kedvező, mert a nagyon rossz anyagi körülmények között élők nem hátráltatják tulajdonosként az épületek felújítását, illetve nem élősködnek a helyi közösségek nyakán. Hollandiában felújított bérlakásba vagy résztulajdonba (50 százalék önkormányzati, 50 százalék saját rész) segítenek költöztetni idős, a szükségletüknél nagyobb lakásban lakókat, akik ezáltal felújított, alacsonyabb rezsijű ingatlanban élhetnek tovább. (A nagyobb lakást pedig a családok kaphatják meg. Ez a töredékébe kerül az új lakások építésének vagy vásárlásának.)

A rendszerváltás idején kapkodva privatizált lakótelepi lakásokban élők közül sokan nem tudják a költségeket fizetni. A pazarló üzemeltetés miatt egyre növekvő támogatások nagy terheket jelentenek az önkormányzatoknak és a központi költségvetésnek egyaránt.

Vissza kellene vásárolni a rezsit fizetni képtelenektől a lakásaikat, nem pedig hagyni, hogy spekulánsok elárverezzék azokat. Ez a jelenlegi bérlakás-építéseknel kisebb költséggel járna, még a vásárlást követő felújítás költségei mellett is. Ugyanakkor lehetőség lenne a pazarló fűtési rendszerek gyorsabb felszámolására.

Települési felújítási stratégia

A felújítások támogatást települési felújítási stratégia alapján kapjanak. Ez segíti a közpénzek jobb hasznosulását. Ha nincs elegendő forrás a teljes felújításhoz, akkor is terv szintjén erre gondolni kell. Csakúgy, mint a távfűtő rendszer esetleges bővítésére és a megújulók (lásd: dunaújvárosi Solanova projekt) ésszerű alkalmazására. Felújítási tervet kell készíteni a lakótelepek teljes területére. Ebben vizsgálni kell az erkölcsi elavulás, a bérlakások és az épületek körüli területek kérdését is.

Épületfelújítás

Sokféle típusú panelépületünk van. De még az azonos típusok között is jelentősek lehetnek az eltérések a felújítás szempontjából. Ezért épületenként kell a munkákat számba venni és ütemezni. Az előző rendszerben is bírálták a nem megfelelő előkészítést. Később a helyzet még rosszabbodott. A drasztikusan növekedett tervezési és kalkulációs díjakon nem érdemes takarékoskodni, mert ellenkező esetben a kivitelre fordított pénzek rosszul hasznosulnak. Az egycsöves fűtési rendszerekbe utólagosan beépített átkötő szakaszok tűzoltásnak tekinthetők, mert a pontos mérés és a szabályozás ezáltal nem valósítható meg. A néhány ezer forintos párologtatós költségmegosztók is csak nagyon durva becslésre alkalmasak. A korszerűsítéshez készülő hőfénnyképek alapján nem mindig indokolt a leglassabban megtérülő ablakcserek, illetve az épület teljes homlokzati hőszigetelésének elkészíttetése. Átgondolatlanul végzett munka esetén nem érjük el a kívánt eredményt a nagy költségek ellenére. A belső terek komfortérzete a falak és a levegő hőmérsékletétől, a páratartalomtól és a levegő minőségétől függ. Az energiatakarékosságot nem szabad túlzásba vinni. A nem megfelelő körülményekkel felújított épületek belső terének levegője nemegyszer egészségkárosodást okoz a beépített anyagokból kiáramló vegyszerek következtében, illetve a falak penészednek az elégtelenszellőztetés következtében.

Ha indokolt a teljes homlokzatszigetelés és nyílászárócsere, ügyelni kell, hogy milyen nyílászárókat és hőszigetelést alkalmaznak.¹³ Igen nagy a minőségi különbség az egyes termékek között. Mivel a költség mintegy 2 millió Ft lakásonként, csak megfelelő referenciával rendelkező tervezőre és kivitelezőre szabad bízni a felújítást.

Központi (esetleg kamarai) feladat lenne a felújítással kapcsolatos tapasztalatok gyűjtése, a referenciaértékek hozzáférhetővé tétele. Önkormányzati feladat legyen a társasházak tájékoztatása, például városrehabilitációs irodákban a kamarák és a szolgáltató cégek bevonásával. Így a kontárok ki lehetne szűrni, a hibák nem ismétlődnének, és nem kellene felesleges, meg nem térülő, vagy csak fél eredményt hozó felújítások miatt szomorkodni.

4. A TÁVFÜTÉS ÉS A TÁVHŰTÉS TERJEDÉSÉT SEGÍTŐ UNIÓS POLITIKA ÉS SZABÁLYOZÁSI HÁTTÉR

A távfűtés és távhűtés terjedése a következő előnyökön alapul:

- primer energia és széndioxid-kibocsátás megtakarítása a kapcsoltan termelő erőművekben;
- mindenféle hulladék, illetve hulladékhő hasznosítása;
- megújuló energiák alkalmazása;
- üvegházhatást illetve az ózonréteg elvékonyodását okozó anyagok használatának kiváltása (hűtésnél).

4.1. AZ EU SZAKPOLITIKÁJA A GLOBÁLIS ÉGHAJLATVÉDELEMÉRT

Az EU-t az éghajlatvédelem élharcosaként emlegetik. Az 1997-es Kiotói megállapodás az üvegházgázok (szén-dioxid, metán, nitrogén-oxidok, fluorozott szénhidrogének, kén-hexafluorid) átlagosan 8 százalékos csökkentését írja elő a 2008 és 2012 közötti időszakra. Az EU vezetőinek 2007-es berlini határozata pedig üvegházhatású gázok (ühg) kibocsátásának 20 százalékos csökkentését, az energiahatékonyság 20 százalékos növekedését és a megújulók arányának 20 százalékra emelését tűzi ki célul. Ha a 20 százalékos csökkentést az USA és a harmadik világ is vállalná, akkor az EU magára nézve 30 százalékos csökkentést fogadna el. (Németország ez utóbbi esetben további csökkentést vállalna önkéntesen.)

A nukleáris energiával szembeni ellenérzések és a megújulók technológiájának kiforratlanságai miatt a kapcsolt energiatermelés (CHP) növelése az ühg-k csökkentésének egyik és szerű módja. A megtermelt árammal párhuzamosan keletkező jelentős mennyiségű hőt elsősorban a távfűtés és távhűtésben lehet hasznosítani. Megjegyezzük, hogy Magyarország a 2007-ben közel 22 százalékos kapcsoltan termelt áramarányral jó helyen áll Európában, ahol az átlag csak 9 százalék.

¹³ Nem szabad arról sem megfeledkezni, hogy lakóépületeknél elsősorban a Dunántúlon, közintézményeknél azonban az egész országban előfordulhatott szórt azbesztszigetelés. Ezek eltávolítását mindenképpen el kell végeztetni arra alkalmas szakvállalattal. Utána gondoskodni kell a szigetelés pótlásáról.

Szociális és normatív támogatások

Az EU mintegy 50 százalékos primer energia importra szorul jelenleg. Az egyes tagországokban eltérőek az energiaárak, és jelentős a különbség a nagyfogyasztói és a lakossági árak között. A jó gyakorlat szerint nem az árakat, a tarifákat torzítják esetenként a lakosság javára, mert ezzel csak pazarlásra ösztönöznének. Sokkal inkább az energiaracionalizálást, a korszerűsítést támogatják. Azt viszont évtizedek óta folyamatosan, nemcsak pályázatokkal, de különféle kedvezményekkel, tanácsadással és erős kivitelezői háttérrel.¹⁴

Az EU több régi tagállamában (például Nagy-Britannia) támogatják azokat a családokat, ahol a háztartás jövedelmének több mint 10 százalékát kell energiaszámlára – a villany, fűtés és melegvíz díjára – fordítani. Emellett alapvető különbség van a lakásállomány tulajdonosi szerkezetében. A lakásállomány 40–50 százaléka, nagyobb városokban 80–85 százaléka bérlakás. Sok tagállamban (Németország, Nagy-Britannia, Skandinávia stb.) az alkotmány biztosítja a lakáshoz való jogot. Mindenütt jelentős a rászorultsági alapon elosztható szociális bérlakás-állomány. Ezeknél a lakásoknál, országonként eltérően ugyan, de szűkebbek a bérlői jogok, mint nálunk voltak a szocializmus idején. A bérlők például átköltöztethetők, így a (bér)lakások csoportos felújítása kevesebb szervezési, jogi nehézségbe ütközik.

A távhőszolgáltatók honlapjáról közvetlenül letölthetők azok az igénylőlapok, amelyekkel a távhőszolgáltatás – sok helyen akár egy-egy lakáshoz – megrendelhető. Ezek az ismeretek tartalmazzák a különféle korszerűsítési, energiatakarékosági, átállási normatív és szociális támogatások mértékét is.

4.2. AZ UNIÓS SZABÁLYOZÁS

2004/08/EK irányelv a hasznos hő iránti belső piaci keresleten alapuló kapcsolt energiatermelés elősegítésére

A tagországok számára készült keretszabályozás támogatja a technológia terjedését. Az irányelv segít abban, hogy a kapcsolt termelésből származó előnyökből (hatásfok javulása, környezetterhelés csökkenése) a távfűtésnek is jusson. Az irányelv II. és III. mellékletében található a számítási elv.

2002/91/EK irányelv az épületek energetikai teljesítményének tanúsításáról

Az irányelv az épületek energetikai teljesítményének javítását szándékozik elősegíteni, figyelembe véve a helyi éghajlati és egyéb sajátosságokat, a belső téri környezetet és a költség-hatékonyságot. A hangsúly az energiahatékonyságon és a primer energia megtakarításán van.

A tagországoknak a következő előírásokat kellett kidolgozni, a helyi sajátosságok figyelembevételével:

- az épületek integrált energetikai teljesítményének meghatározásához szükséges számítási módszer;
- az új épületekre vonatkozó minimális energetikai követelmények;
- a nagyobb meglevő épületek felújítására vonatkozó energetikai követelmények;

¹⁴ Ez a terület kifejezetten a kis- és középvállalkozások piaca. A kiszámíthatóság, tervezhetőség mindkét félnek, a vállalkozóknak és a lakosságnak is kedvező: a nagyobb volumen lejjebb viszi az anyagárakat, a kalkulációk megbízhatóbbak, és a rossz munkát végzők kiszorulnak a piacról.

- a meglevő és új épületek energiabizonyítványára, a kazánok és légkondicionáló berendezések rendszeres felülvizsgálatára, valamint a 15 évnél régebbi kazánnal működő fűtési rendszerek felülvizsgálatára vonatkozó előírások.

Az irányelvben a légkondicionáló berendezések alatt minden olyan megoldást értenek, amelyek a hőmérséklettel, légcserével, nedvességtartalommal és légtisztítással kapcsolatosak. (A léghűtéssel az irányelv 5. és 9. pontja foglalkozik.)

Az 5. pont előírja, hogy 1000 négyzetméter feletti új épületek tervezésekor kötelezően meg kell vizsgálni alternatív megoldások lehetőségét is:

- megújuló energia decentralizált használatát;
- kapcsolt áram- és hőtermelést;
- táv- vagy blokkfűtés és -hűtés lehetőségét;
- hőszivattyú alkalmazását bizonyos feltételek esetén.

Megjegyezzük, hogy sokan kifogásolják az ezer négyzetméteres határt. Ezért a közeljövőben várható, hogy ez az érték lejjebb megy.

A 9. pont szerint a tagországoknak rendszeresen meg kell vizsgálni a 12 kW feletti légkondicionáló berendezések működését. A használatot figyelmeztetni kell a berendezés gyengeségeire, illetve egy esetleges jobb megoldás lehetőségére.

842/2006/EK rendelet egyes fluorozott üvegházgázokról

Minden tagországnak törekedni kell a fluorozott szénhidrogének (HFC) csökkentésére. Ezek az anyagok a hagyományosnak számító helyi, kompresszoros klímaberendezésekben megtalálhatók. Még nincsenek betiltva minden tagországban, de a kibocsátást jelentősen csökkenteni kell a berendezéssel szemben támasztott követelmények és a karbantartás szigorításával. Külön kitér az előírás a képzésre is.

2006/32/EK irányelv az energia végfelhasználás hatékonyságáról és az energiaszolgáltatásokról

A 14. pont szerint 2007. június 30-ig el kellett készíteni a nemzeti energiahatékonysági cselekvési tervet megfelelő megtakarítási célkitűzésekkel. A 2008 és 2016 közötti időszakban 9 százalékkal kell csökkenteni az energiafelhasználást a 2002 és 2006 közötti időszakhoz képest.

COM(2000) (769) Zöld Könyv – Európai stratégia az energiaellátás biztonságáért

Most is folynak a viták az energiaellátás biztosításának különböző módozatairól. A Zöld Könyv szerint az EU-nak korlátozottak a lehetőségei, a megújulóknak az adott időszakban kisebb marad a súlyuk a hagyományos energiákkal szemben. Ez az oka annak, hogy a kapcsolt termelést szorgalmazzák.

A távfűtést, illetve a kapcsolt energiatermelést érintő további anyagok:

COM(2002) 321 – Zöld Könyv a biztonságos energiaellátásról

COM(97) 514 – Közösségi stratégia a kapcsolt energiatermelés elősegítéséről

CEN prEN 15315, CEN prEN 15316-4-5 – szabványok az épületek fűtési rendszereiről

A helyi fűtő- illetve klímaberendezésekre vonatkozó, egyre szigorúbb karbantartási és ellenőrzési előírások közvetve „helyzetbe hozzák” a távfűtést, mert ott a fogyasztónak, az épületek üzemeltetőinek ezekről a költséges felülvizsgálatokról nem kell gondoskodni.

4.2.1. A 2012 utáni európai kibocsátási jog kereskedelmi rendszer hiányosságai

A 20 MW kapacitás feletti energetikai létesítmények az európai kibocsátási jogok kereskedelmi rendszerének (EU ETS) hatálya alá esnek. Hazánkban a legtöbb távfűtőművet érinti az üvegházgázok kereskedelme.

Felmerülhet, hogy a kapcsolt energiatermelésre épülő távfűtés élvezzen kedvezőbb elbírálást a kibocsátási jogok kereskedelmében, hiszen ez tisztább technológiának (*clean technology*) minősülhet. Ezen tisztább technológia éghajlatvédelmi szempontból ugyanis általában kedvezőbb, mint az egyedi fűtés.

Éghajlatvédelmi szempontból alapelvnek kell tekinteni, hogy minden energiatermelés finanszírozza meg az okozott externáliákat. Ilyen externália az üvegházgáz-kibocsátás révén kialakuló éghajlatváltozás. Ennek az externáliának a nagyságát nehéz megbecsülni, így az EU ETS-ben kialakuló árak elsősorban a politikai döntések leképezései, és általában nem tükrözik a tényleges környezeti károkat. Különösen igaz ez a rendszer felállításának első éveiben, amikor a szabályozás és a piac még kialakulóban van. Az alapelvből következően az energiatermelésnek teljesen meg kellene vásárolnia a kibocsátási jogokat, azaz 100 százalékos aukció vonatkozna rájuk. A kapcsolt energiatermelésre épülő távfűtés viszont elméletileg hatékonyabban használja fel az energiát, ezért jogos lehet az ETS-en belül is ezt díjazni. A kérdés viszont az, hogy valóban hatékony-e a jelenlegi távfűtés. Sok lengyelországi távfűtőmű például szénre épül, és azt is alacsony hatékonysággal használja fel. Ilyen esetekben nem egyértelmű, hogy éghajlatvédelmi szempontból vajon ez kedvezőbb-e egy korszerű egyedi gázfűtésnél.

Nem értünk egyet tehát azzal, hogy a kapcsolt energiatermelésnél az áram és a hőtermelés is kedvező elbírálást élvezzen. Az áramtermelés résznek ugyanazon elbírálás alá kell esnie, mint a piacon bármely szereplőnek. Ugyanakkor véleményünk szerint érdemes elgondolkodni a 2012-től érvényes rendszer kialakításánál azon, hogy a korszerű és hatékony távfűtés esetében a hőtermelésre vonatkozó kibocsátást külön kezeljék.

*KÖZÖSSÉGI IRÁNYMUTATÁS A KÖRNYEZETVÉDELMEK ÁLLAMI TÁMOGATÁSÁRÓL
(2008. áprilisban elfogadott dokumentum)*

„3.1.7. Távhőellátáshoz nyújtott támogatás

102. Az energiahatékony távhőellátó létesítmények támogatására irányuló környezetvédelmi beruházási támogatás az EK-Szerződés 87. cikke (3) bekezdésének c) pontja értelmében összeegyeztethető a közös piaccal, amennyiben a kedvezményezett távhőellátó létesítmény primerenergia-megtakarítást ér el és megfelel az energiahatékony távhőellátó rendszerek tekintetében a 60. k) pontban megállapított meghatározásnak, valamint:

(a) a hőtermelés (kapcsoltenergia-termelés esetében villamosenergia-termelés is), valamint a hőelosztás együttes üzemeltetése primerenergia-megtakarítást eredményez, vagy

(b) a beruházás célja a hulladékhő távfűtési célokra történő felhasználása és elosztása.

Támogatási intenzitás

103. A távfűtő létesítményeknek nyújtott támogatás intenzitása nem haladhatja meg

a támogatható beruházási költségek 50 százalékát. Amennyiben a támogatás kizárólag a távfűtő létesítmények termelési kapacitására vonatkozik, a megújuló energiaforrásokat felhasználó, energiahatékony távfűtő létesítményekre vagy a kapcsolt energiatermelésre a 3.1.5 és a 3.1.6. szakaszban leírt szabályok vonatkoznak.

104. Amennyiben az energiahatékony távhőellátásra irányuló beruházási támogatást kkv-nak nyújtják, a támogatási intenzitás – a táblázatban foglalt adatok szerint – 10 százalékponttal növelhető a középvállalkozások, 20 százalékponttal pedig a kisvállalkozások tekintetében.

Támogatási intenzitás hagyományos energiaforrásokat felhasználó, energiahatékony távfűtés tekintetében

Kisvállalkozások 70 százalék

Középvállalkozások 60 százalék

Nagyvállalkozások 50 százalék

Támogatható költségek

105. A támogatható költségek az energiahatékony távhőellátó rendszer létrehozásához szükséges beruházási többletköltségekre korlátozódnak. Az egyébként támogatás nélkül megvalósuló alternatív beruházást le kell vonni a támogatható költségekből.

106. A támogatható költségeket a megújuló energiaforrásokra vonatkozóan a 69–71. pontban meghatározott szabályokkal összhangban kell kiszámítani.

107. A támogatható beruházási költségek a tárgyi eszközökbe és/vagy immateriális eszközökbe való befektetés formájában is megvalósulhatnak, a 72. pontban megállapítottak szerint.”

4.3. NÉHÁNY TAGORSZÁG SZAKPOLITIKAI ÉS SZABÁLYOZÁSI GYAKORLATA¹⁵

1. Ausztria

A Kiotói egyezmény alapján Ausztria ühg-kibocsátásának 13 százalékos csökkentését vállalta. Ennek teljesítése ugyan még egyáltalán nem biztos (elsősorban a közlekedés kibocsátásai miatt), de az építési szektor ühg-kibocsátásának csökkentése példaszerű. Az építéssel kapcsolatos közpénz-támogatások mind az előírásoknál szigorúbb többlet-teljesítményhez, a kapcsolt energiatermeléshez, illetve a megújuló energiák használatához kötöttek.

A nyáron keletkező, korábban felhasználásra nem került hő (kapcsolt energiatermelésből, hulladékégetésből) hasznosítása kedvező az erőművek, a felhasználók és a környezet szempontjából is. A hagyományos kompresszoros hűtésnek a villamosenergia-igénye mellett az is a hátránya, hogy a hűtőközeg üvegházgáz, amely üzemzavar esetén a légkörbe kerülhet. A hűtési rendszerekkel kapcsolatos szigorodó energiahatékonysági követelményeket ezért kiegészítették a HFC-ket tartalmazó rendszerek gyakori felülvizsgálatának kötelezettségével. (Dániában be is tiltották a HFC-k használatát. Az osztrákok is tervezték, azonban

¹⁵ www.eu-summerheat.net

a végleges szabályozásba a teljes tiltás nem került be. Vélelmezhető azonban, hogy idővel az EU-ban egységesen be fogják tiltani.)

A kapcsolt energiatermelés mind fosszilis, mind alternatív fűtőanyaggal működik, és az így termelt áram támogatást élvez. A fosszilis tüzelőanyaggal működő meglevő és új erőművek azonban eredetileg csak a közösségi távfűtés hőigényének biztosítása esetén kaphattak támogatást. Emellett magasabbnak kellett lenni a hatékonyságnak, mint a külön-külön termelt áram és hő esetén. (Később módosították az előírást: technológiai hő előállítás esetén is kaphat a 2 MW-nál nagyobb elektromos teljesítményű erőmű támogatást, és nincs feltételhez kötve az áram értékesítése.) A minimális hatékonyságot alternatív energiák használatánál is teljesíteni kell a támogatáshoz, ami jelenleg 60 százalék. Ez azt jelenti, hogy legalább egy részét a keletkező hőnek hasznosítani kell. A szolgáltatott energia támogatásának mértékét (eurócent/kWh) évente határozza meg a szövetségi gazdasági és munkaügyi minisztérium. Bécsben vizsgálják a pontszerű geotermális berendezések, hőszivattyúk integrálását a rendszerbe. Grazban a szociálisan hátrányos helyzetűek legfeljebb 2500 euró támogatást kapnak a távfűtésre rákapcsoláshoz. Ezen kívül működik energia tanácsadó iroda, amely ingyenesen segít a háztartásoknak a legjobb megoldás kiválasztásában. Az iroda szolgáltatása a tervezés, hőterkép készítése és energiabizonyítvány kiállítása is.

A munkahelyek komfortérzetének javítása különösen a harmadik szektor előretörésével vált szükségessé. Az irodák, szolgáltató létesítmények, kórházak hűtése ma már elengedhetetlen. A szabályozás óvatos, a közvetlen napsugárzástól való védelmet (árnyékolás) és a berendezések már említett szigorú karbantartási kötelezettségét is előírja.

A távhűtésnek kedvez a berendezésekre vonatkozó szigorú ellenőrzési és karbantartási kötelezettség, illetve ezek növekvő költségigénye. Emellett támogatások nyerhetők a távhűtésre, amennyiben a felhasznált hő megújuló energiából készül.

2. Franciaország

A Kiotói egyezmény keretében Franciaország az 1990. bázisév kibocsátásának fenntartását vállalta 2010-ig. 2050-re a jelenlegi kibocsátást negyedére kívánja csökkenteni. Mivel az építési szektor 25 százalékát bocsátja ki az üvegházgázoknak, további épületszigeteléseket, a kapcsolt termelés elterjesztését és a megújuló fokozott használatát írták elő.

1995 és 2003 között a hűtött épületterület 52 százalékkal, 59 millió négyzetméterre nőtt. Ugyanekkor a fűtött terület 15 százalékkal nőtt, ami 52 millió négyzetméterre növekedést jelent. Mivel a trend folytatódik, a trigenerációs távhőszolgáltatás oldhatja meg a nyári csúcsok kezelését. Vizsgálati kötelezettség van a távfűtés bevezethetőségével kapcsolatban, de rákötési kötelezés csak igen ritka esetben. A csatlakozást azonban támogatják 25 százalékos kölcsönrel, magánszemélyek esetén is.

A nyári hővédelemre elsősorban külső árnyékolást javasolnak. Az előírás szerint le kell állni a klímaberendezés üzemeltetésével, ha a belső léghőmérséklet nem magasabb 26 Celsius foknál.

3. Németország

Németország a Kiotói megállapodás keretében 21 százalékos kibocsátás-csökkentést vállalt. Ennek jegyében támogatják erőteljesen a kapcsolt energiatermelést, a távfűtést és

távhűtést is.

Németország az EU-nál is tovább ment a Kiotó utáni ühg-csökkentés vállalásában. Ha Amerika és Ázsia vállalná 2020-ig a 20 százalékos csökkentést, akkor ők 40 százalékot is hajlandók lennének teljesíteni. Ezt a jelentős csökkentést a kapcsolt energiatermelés bővítésével, a kereslet szűkítésével, a hatékonyság erőteljes javításával és a megújulókkal tervezik megvalósítani. A végső energia 29 százalékát a háztartások fogyasztják, ebből 89 százalék megy fűtésre és melegvíz előállítására.

A 2007-es mesebergi szövetségi csúcson az integrált éghajlat- és energiaprogram első pontjaként a kapcsolt energiatermelés állt. A meglevő kapcsoltan termelő erőművek korszerűsítésének támogatása mellett a helyi kis kapcsolt erőművek létrehozását és az üzemanyagcellák fejlesztését jelöli ki az új, kapcsolt energiatermelést korszerűsítő program.

A kapcsolt termeléssel párhuzamosan támogatják a távfűtő-hálózatok besűrítését, és ezáltal a hatékonyság növelését (évi 150 millió euróval).

Az EU villamosenergia-termelésében 9 százalékos a kapcsoltan előállított áram aránya, Németországban 13 százalékos (2005-ös adat). A távfűtés és -hűtés elégíti ki a fűtési, illetve hűtési igény 14 százalékát. A 2002-es kapcsolt energia törvény (*Stromnetzentgeltverordnung*) támogatja a kapcsolt erőművek korszerűsítését és a 2 MW-nál kisebb erőművek létesítését. A törvény alapján a hálózatnak át kell venni a kapcsoltan termelt áramot normál áron, ha a felek másképp nem egyeznek meg. A 2 MW-nál kisebb telepek a közhálózatba szállított áramért felárat kapnak. A hálózatba nem táplált, helyben felhasznált áram után is megkapják a kompenzációt, ami 0,4-től 1,5 eurócent/kWh a helytől függően.

Különféle jellegű támogatások

A nagyobb kapcsolt erőműveknek kiemelt figyelmet szenteltek az EU emisszió kereskedelmi rendszerének kiszámításánál (referencia hatásfok). A szigorodó összkibocsátás mennyiségének a különféle ágazatok közötti elosztásánál a kapcsolt nagyerőműveket kedvezően ítélték meg.

Betáplálási törvény rendelkezik a kötelező átvételről a biogázra. A biogáz-kapacitást 2000 és 2006 között 180 MW-ról 1 GW-ra növelték. Mintegy 4000 kis biogáz motor működik az országban.

Adókedvezményt nyújtanak a fűtőolajra és földgázra, ha kapcsolt termelésre fordítják.

A kapcsoltan termelt energiával üzemelő távfűtés és távhűtés benne van a megújuló hő törvényben a támogatandók között.

A német építési előírások a primer energia felhasználásával kapcsolatban írnak elő feltételeket. Ezért a kapcsoltan termelt energiával működő távfűtés kedvező hatásfoka jól érvényesíthető. (Engedményeket lehet tenni másutt, ha a távfűtés alkalmazásával ezeket kiegyenlítik.)

Éghajlatvédelmi célok

Az energiaszektorban évi 532 Mt-ról 495-re akarják csökkenteni a széndioxid-kibocsátást. A csak áramot előállító erőműveknek 15 százalékkal kell mérsékelniük a kibocsátásukat a 2000–2002 évhez képest, ami évi 47,8 Mt csökkentést jelent. Az iparnak és a kapcsolt erőműveknek csak 1,25 százalékkal kell csökkenteni (évi 2,7 Mt).

Kapcsoltan termelt hő használata a távfűtésben¹⁶

Az önkormányzatok mintegy 100 évre előre fejlesztettek ki távfűtéshez kapcsolt energia-termelési rendszereket a városi vállalkozások és lakosság részére. Sok önkormányzati köz-műtársaság (Stadtwerke) most fejleszt tovább kapcsolt rendszereket magas állami támogatással, jó hatásfokkal.

A négy nagy erőművi társaság (E.ON, RWE, Vattenfall, EnBW) is beruház helyi távhőt termelő kapcsolt erőművekbe. Az RWE és EnBW inkább ipari célú, míg a másik kettő lakossági kapcsolt erőműveket fejleszt. 34 Stadtwerke összesen 2200 MW kapacitást épít ki, míg 29-en 1250 MW-t korszerűsítanak.

Kisebb kereskedelmi és házi alkalmazások

Különálló kereskedelmi, irodai, kórházi alkalmazások ott vannak, ahol nincs közel a városi hálózat. Az új kapcsolt energia törvény kedvez az ilyen beruházásoknak. Vannak mikro kapcsolt berendezések egyedi épületekhez, amelyek teljesítménye kisebb 5 kW-nál. Máris több ezer ilyen berendezés van, főképp demonstrációs céllal, de számuk emelkedik.

A kapcsolt energiatermelésre vonatkozó 2009-től érvényes törvénymódosítás

A szövetségi gazdasági és technológiai minisztérium által 2007 decemberében kibocsátott új törvénytervezet 2020-ra megduplázná a kapcsoltan termelt energia részesedését, 25 százalékra. Tanulmányokkal támasztották alá, hogy ezzel a szén-dioxid-kibocsátást évi 54 millió tonnával lehet csökkenteni. Ez a 2005-ös, energiaszektor által kibocsátott 816 millió tonna jelentős része, illetve a 2020-ig vállalt előírt 40 százalékos (413 Mt) összcsökkentésből 13 százalék (a bázis az 1990. év).

Az új törvény továbbra is prémiumot ad a betáplált árammennyiség után. Harmonizálja a törvényt az EU 2004/8/EK irányelvével, bevezetve a kapcsolt eredetű áram garanciája fogalmát és a magas hatékonyságú kapcsolt termelés definícióját. A következők a változások az előző, 2002-es változathoz képest:

- A kötelező átvételt elsőbbségi átvétellel egészítik ki, hasonlóan a megújulókból származó áramra vonatkozó jogokhoz.
- A zöld áram prémiumot kiterjesztik a 2007 és 2016 között üzembe helyezett vagy felújított telepekre, mennyiségi korlátozás nélkül.
- A saját felhasználású áram után is jár a prémium.

Az új vagy bővített hőhálózatok is támogatásra jogosultak, ha a hő legalább 60 százaléka kapcsolt termelésből származik. Erre 150 millió eurós keretet különítettek el azzal, hogy a fejlesztő 1 euró támogatást kap minden egy mm átmérő/m csőhálózatra, de legfeljebb a beruházás 20 százalékát vagy 5 millió eurót.

Felmentés az energiaadó alól

A kapcsolt erőműveknek nem kell energiaadót fizetni a fosszilis tüzelőanyag után 70 százalék feletti terhelési tényező (kihasználtság) esetén. Az összes erőmű mentes az energiaadó alól, úgyhogy az egyedüli többletelőnye a kapcsolt erőműveknek abból származik, hogy a hőtermelő kazán üzemanyaga után sem kell adót fizetni. Ez azonban nem kevés, egy 40 MW-os kapcsolt erőműnél akár évi 2 millió euró.

¹⁶ www.agfw.de

Megújuló hő törvény

A német megújuló hő törvény (EEWärme-G) megkívánja a tulajdonostól, hogy új épületnél a hő egy részét megújuló energiával állítsák elő. Az energiahatékonysági politikával összhangban azonban a kapcsolt erőműből származó hővel működő távfűtés használata esetén nem kell a megújulóra vonatkozó kritériumot teljesíteni.

Az energiamegtakarítási rendelet

Az energiamegtakarításra vonatkozó német építési előírás (EnEV) a primer energia csökkentését tűzi ki célul. A hőellátás megoldásánál a felhasznált primer energia fajtáját és a fosszilis energia arányát veszik figyelembe. Kapcsolt hővel történő távfűtés esetén a szorzó 0,7, földgáz-fűtésnél 1,3, árammal tüzelésnél 3,0.

Megújuló energia törvény

A megújuló energia törvény (EE-Gesetz) elsősorban a megújulókra irányul, de a kisméretű biogázzal működő kapcsolt erőművek ebből is profitálhatnak valamit.

A törvény kWh-ként mintegy 19,5 eurócent vételi áramárat garantál biogázzal működő kapcsolt erőműveknek, amellyel megtérülővé válik a befektetés. Az is segítség, hogy a felkínált áramot a rendszerirányítónak elsőként és feltétel nélkül át kell venni. A 2009-ben életbelépő törvénymódosítás csak kisebb változtatásokat tartalmaz, de jellemző például, hogy a kapcsolt erőművek magasabb hatásfokát kWh-ként 3 eurócenttel jutalmazza 20 éves (!) időtartamra.

A kapcsolt termelés és az emissziókereskedelem

A német Nemzeti Allokációs Terv kibocsátási jogokat oszt ki a kapcsolt erőműveknek mind az áramra, mind a hőre (dupla benchmarking), amely a külön előállított áram és hő kibocsátásán alapszik. Ezzel elismeri a kapcsolt termelés társadalmi előnyeit.

A meglevő kapcsolt erőművek a történelmi kibocsátáson alapulnak, amelyet egy megfelelő tényezővel módosítanak. Az új belépők a hőre és áramra vonatkozó legjobb elérhető technika (BAT) alapján kapják meg a kibocsátási jogokat.

Megfelelőségi tényező

A nagy hatékonyságú kapcsolt erőművek megfeleléségi tényezője 0,9875, ami nagyobb a csak áramot termelők 0,85-ös szorzójánál. Vagyis a kapcsolt erőműveknek a bázishoz képest csak 1,25 százalékkal kell csökkenteni a kibocsátást, szemben a csak áramot termelők 15 százalékos előírásánál. A nem megfelelő hatásfokú kapcsolt erőműveket ugyanúgy kezelik, mint a csak áramot termelőket.

Referenciaérték¹⁷

Az új belépő kapcsolt telepek referencia működési ideje évi 8000 óra a papíripari, vegyipari és finomító ágazatokban, míg a többi esetben 7500 óra. 8 ezer óra 91 százalékos terhelési (kihasználási) tényezőt jelent, ami általában megfelelő, bár egyes iparágakban még ennél is magasabb a kihasználtság.

Német szakpolitikai ajánlások

- A távfűtés és távhűtés elterjedését aktívabban kell támogatni a városfejlesztési stratégiákban.

¹⁷ Megjegyezzük, hogy a referenciaérték bevezetése EU-szinten kedvezőtlen a hazai kapcsolt termelésre. Nálunk a kihasználtság 50 százalék körüli ezekben az erőművekben.

- Be kell vezetni a csak áramot termelő földgáz üzemű erőművekre az energiaadót, ezáltal javítani a kapcsoltan termelés pozícióit.
- Tovább kell folytatni a biogáz üzemű kapcsolt erőmű beruházások támogatását.
- Segíteni kell a biogáz kapcsolt termelését kifejlesztő cégek nemzetközi piacra jutását, a technológiaexport lehetőségeket.

4. Dánia

1972 óta a dán primerenergia-felhasználás nem emelkedett, noha megduplázódott a GDP. Ezáltal Dánia az EU leginkább energiahatékony tagállama! A megújulók közül a szél és a biomassza vezetnek, de jelentős a hulladékból termelt energia aránya is.

A hatvanas évek elején **50 éves városrehabilitációs fejlesztési programot állítottak össze, amelyben hangsúlyosan szerepelt a fűtési rendszer megoldása**, a rendszerszemléletű hőellátás és a tüzelőanyag meghatározása. Skandinávia több városában a szennyvízből nyerik az energiát, hőszivattyúkkal. Nagy szerepe van a szemétegetésnek. Évi 700 ezer tonna szemetet égetnek el energetikai céllal, amely a fűtési energiaszükséglet 25 százalékát fedezi. A távfűtés kiemelt jelentőségű, amelyre úgy tekintenek, mint az energiadiverzifikáció és – a kapcsolt energiatermelésen keresztül – az energiahatékonyág fontos eszközére. A háztartások mintegy 60 százaléka távfűtéses, és a hő 80 százalékát kapcsolt erőművekből kapják. A dán energiaügynökség 2007 júniusában külön felhívta a figyelmet a távhűtés jelentőségére:

- A távhűtési potenciál igen magas a nagyobb városokban és ipari területeken.
- A távfűtőművek készek a távhűtésre való átállásra.

Jelenleg csak a magánkézben levő távhőszolgáltatók szolgáltathatnak hűtést is, az önkormányzati tulajdonban levők nem. Ezért javasolnak egy olyan módosítást, amely az önkormányzati távhőszolgáltatók számára lehetővé teszi a távhűtést, ha arra önálló gazdasági egységet hoznak létre. Ennek az a célja, hogy ne jöhessen létre keresztfinanszírozás a távhűtés javára.

Egyes építési övezetekben a távfűtésre, illetve vezetékes gázra kötelezően előírják a rákötést. Ez alól csak az ún. alacsony energiájú házak a kivételek, 50 illetve 75 százalékkal jobb energetikai teljesítmény esetén.

5. Svédország

Svédországban egyre népszerűbb a távfűtés és távhűtés, amellyel az erőművek hatásfoka 85–90 százalékra emelkedik. Tüzelőanyagként lakossági szilárd hulladékot, biomasszát, szenet égetnek, illetve ipari technológiák során keletkező hőt hasznosítanak. Gyakorlatilag a svédek számítanak ma az EU éllovasának e területen.¹⁸

6. Lengyelország

Általánosságban elmondható, hogy Magyarországhoz hasonlóan kevés a támogatás. Inkább csak a szabályozással kívánják a piacot befolyásolni, illetve az éghajlatvédelmi feladataikat teljesíteni. (Jellemző, hogy Lengyelország volt Magyarország mellett, amely az EU27 közül a legalacsonyabb összeget szánta az EU-alapokból az energiaszektorra.) Az energiahatékonyág növelését szolgálja a sajátos lengyel „adósságleírás környezetvédelemért cserébe” (*Polish Debt-for-Environment Swap*) rendszer, amely szerint az USA,

¹⁸ Részletes tájékoztatás található a Svéd Távfűtési Tanács (Swedish Council for District Heating) honlapján: <http://www.sweheat.com/sidor/index.htm>

Franciaország, Svájc, Olaszország és Norvégia a fennálló tartozásaikat elengedik megfelelő energiatakarékossági és -korszerűsítési beruházások fejében.

7. Csehország

A cseh állami energiapolitika prioritásai a következők:

- maximális függetlenség az importtól, különösen a bizonytalan politikai helyzetű régióktól;
- ellátásbiztonság mindenfajta energiaforrás esetén, illetve ennek érdekében ésszerű decentralizáció;
- fenntarthatóság környezeti, gazdasági és szociális szempontból.

A primer energiákból 6 százalékos megújuló arányt tűztek ki célul 2010-re. Ezen belül az elektromos áramtermelésben 8 százalékos arányt irányoztak elő. Elősegítik a megújulókból termelt hőhasznosítást. Ugyanakkor hangsúlyozottan meg kell őrizni az egyensúlyt a megújulók használatánál az energetikai, természetvédelmi és tájvédelmi szempontok között.

Az átalakuló (volt európai szocialista) országokban a fűtési és melegvíz-igény mintegy hatvan százaléka származik távhőből. A meglevő szervezetek súlyos gondokkal küzdenek a megváltozott körülmények és a szabályozás elégtelensége miatt. Ugyanakkor a lehetőségek adottak mintegy évi 80 milliárd köbméter gáz megtakarítására ebben a térségben.¹⁹

2004-ben Csehországban az évi mintegy 150 TWh hő 28 százalékát állították elő kapcsolt erőműben, 38 százalékát helyi fűtőberendezésekben és 34 százalékát tömbkazanokban. Ezekben az erőművekben a fűtőanyag 96 százalékban barna- és kőszén volt. A cseh távfűtés problémái (hasonlóan a hazaiakhoz) a szabályozásban, ártorzulásokban és az épületek hőtechnikai állapotában rejlenek.

8. Szlovákia

Szlovákiában a távfűtés hasonló módon nehéz helyzetbe került az energia és az ivóvíz árának drasztikus növekedése miatt. 1992 és 1995 között előírásokat hoztak az egyes munkafolyamatok, illetve felhasználóhelyek mérésére, szabályozására. A lakásokban elsők között tették kötelezővé a szabályozószelepek és hőelosztók felszerelését. Ezáltal mintegy 20 százalékos fajlagos hőmegtakarítást sikerült elérni. További 20–40 százalékos hőmegtakarítást várnak az épületek nyílászáróinak cseréjétől és a hőszigeteléstől. Ugyancsak látványos megtakarítást értek el a melegvíz és az ivóvíz lakásonkénti mérésével. A használati melegvíz egy főre jutó fogyasztása évi esetében 28 köbméterről 17 köbméterre esett.

A költségosztók által mért hőmennyiség megosztását és az egyes lakások fekvéséből adódó eltérő hőtechnikai adottságok beszámítását nem szabályozza központi rendelet. Ezért ma is rengeteg a vita ezzel kapcsolatban.

5. A HAZAI TÁVFŰTÉS TÁMOGATÁSA

¹⁹ Forrás: W. Ramsay, IEA, Prága, 2004.02.23. Távfűtési Konferencia. A téma komolyságára jellemző, hogy az említett konferencián több ország érintett miniszterhelyettese is megjelent.

5.1. JELENLEGI TÁMOGATÁS ÉS A SZAKPOLITIKAI TERVEZETEK 2020-IG

A 40/2008. (IV. 17.) OGY határozat a 2008–2020 közötti időszakra vonatkozó energiapolitikáról a következőket tartalmazza:

„m) vizsgálja meg a távhőtermeléssel kapcsolatos árszabályozási és jogi rendelkezések végrehajtásának, valamint a távhőszolgáltatást igénybe vevők támogatásának tapasztalatait, és amennyiben indokolt, ez alapján dolgozza át a szabályozást a gazdaságos távhőszolgáltatás versenyképességének biztosítása érdekében;

...

o) az energiatudatos szemlélet kialakulásának elősegítése érdekében a rendelkezésére álló eszközökkel segítse elő az épületek, illetve épületrészek fajlagos energiafelhasználási adatainak összehasonlítható módon történő megismerhetőségét;

p) kísérje figyelemmel az energiafelhasználás szociális támogatási rendszerét, és célzott szociálpolitikai intézkedésekkel hatékonyan biztosítsa az energia- és szociálpolitika összhangját;”

A rendszerváltás után a távhőszolgáltatás központi támogatása megszűnt. A fűtési célú kedvezményes lakossági gázár azonban alanyi jogon járt minden távfűtött háztartásnak is, csökkentve a hődíj mértékét. Mégis, ez a rendszer jelentős hátrányt jelentett a távfűtésbe kapcsolt háztartásoknak az egyedi gázfűtéssel szemben, mivel a hatalmas távfűtési infrastruktúra fajlagos költségei a csökkenő kereslet következtében egyre nőttek. Tompította esetenként a feszültséget, hogy az önkormányzatok döntötték el a helyi távfűtés díját.

Nálunk mintegy 40 százalékkal többbe kerül a távfűtés, mint az egyedi gázfűtés.

A budapesti lakástulajdonosok mintegy a fele támogatásra jogosult. A támogatás mértéke egyedi gázfűtésnél 1180 Ft/GJ, távfűtésnél 1680 Ft/GJ (5.1. táblázat).²⁰ Az éves fűtési energia támogatás mértéke 2007-ben mintegy 105 milliárd Ft volt.

Nincs különbség a két fűtési mód áfájában sem. Tavaly mindkettőt 20 százalékra emelték.

5.1. táblázat: A távhődíj-támogatás 2007. január 1-jétől²¹

Ezekből az adatokból is látható, hogy ez a támogatási rendszer kevésbé ösztönöz a takarékoskodásra, ugyanakkor jelentősen terheli az állami költségvetést.

Egy háztartás 54 ezer forint vissza nem térítendő támogatást kaphat a fűtéskorszerűsítéshez, amely lakásonként körülbelül 150 ezer forintból megoldható.²² A teljes épület korszerűsítésénél a támogatás mértéke 20–35 százalék a korszerűsítési munka jellegé-

20 2008-ban Bécsben a hőár a fogyasztó számára 1900 Ft/GJ volt, Budapesten 3440 Ft/GJ. (Napi Gazdaság, 2008/08/29.)

21 2008. októberben ismét változott a támogatás. Az ún. Robin Hood adót vezették be, amelynek alapján az energiaszolgáltatóktól elvont mintegy 30 milliárd forintból az összes távfűtésbe kapcsolt háztartás normatív támogatást kap, 2010-ig. Ez a módosítás is ésszerűtlen a Levegő Munkacsoport szerint. Olyanokat is támogat, akik nem szorulnak rá, ugyanakkor nem segít az energiatakarékosabb fogyasztásra áttérésben.

22 <http://www.napi.hu/articleprint.asp?nID=315424>

től függően.

2007-ben a támogatás elve változott. A háztartásoknak az egy főre eső jövedelem alapján kell kérvényezni a támogatást, a távhő termelője azonban a lakossági árnál magasabb, nagyfogyasztói (piaci) áron kapja a gázt. Jellemző a hazai jövedelemviszonyokra is, hogy a MATÁSZSZ becslése szerint, a 650 ezer távfűtésbe kapcsolt háztartás mintegy kétharmada jogosult a támogatásra! A támogatást az egy főre eső jövedelem alapján határozták meg a fogyasztott energia arányában. Ez azt jelenti, hogy a (rendszerint önhibájukon kívül) többet fogyasztó háztartások, a pazarló rendszerek több támogatást kaptak. Nem járt a támogatás a távfűtésbe kapcsolt háztartásoknak 94 ezer forint nettó egy főre eső jövedelemtől felfelé. Az önkormányzatok távfűtési díjakat mérséklő magatartása is változik. A költségvetési nehézségeik miatt több helyen drasztikusan, esetenként 40–70 százalékkal emelték a távhődíjakat.

A távfűtés adottságai és megítélése nagyon eltérő városonként. Például Pécsen közel 30 százalékkal kevesebb energiát kell használni a mediterrániához közelebbi éghajlat miatt, mint Keszthelyen. A nagy eltérések azonban a technológiai adottságokból adódnak. Éppen ezért nem szabadna olyan támogatási rendszert bevezetni, amely nem veszi figyelembe az egyes vállalatok helyzetét, teljesítményét. (Nem indokolt például az áfa-kedvezmény. A támogatások nem ösztönzik a vállalatokat a versenyre. Emellett ott is adna támogatást, ahol az adottságok, illetve a jobb vezetés következtében a távfűtésre nincs komolyabb panasz.)

Az előremenekülésre vannak lehetőségek. Debrecenben 2005-ben elkészült az első távhűtés projekt, amelyet 2007-ben egy második követett. A leválás helyett 20 százalékkal bővült a szolgáltatás, amelyből 50 százalékos az intézményi arány. A díjhátralék alig 5 százalékos (a kilencvenes évek közepén 25 százalékos volt) egy támogató program következtében.

HÁTTÉRANYAG A 2007-2020 KÖZÖTTI IDŐSZAKRA VONATKOZÓ ENERGIAPOLITIKAI KONCEPCIÓRÓL SZÓLÓ, H/4858. SZÁMÚ ORSZÁGGYŰLÉSI HATÁROZATI JAVASLATHOZ

„A torz, közvetlen és rejtett támogatásokat tartalmazó fogyasztói energiaárak hatására Magyarországon az épületek nagy részének szigetelése rossz, az energiaszolgáltatók készülékei és berendezései hatásfoka alacsony, a távfűtésben sok helyen a lakásonkénti fogyasztás nem szabályozható, a lakosság jelentős része nem szokott hozzá ahhoz, hogy az energiával lehet és érdemes takarékoskodni. A piacgazdaság körülményei között az energiatakarékosságra való ösztönzés legfőbb eszköze a valós költségeken alapuló energiahordozó árrendszer, és az erre alapozott fogyasztói döntések.

A fajlagos energiaszolgáltatás csökkentésének fő célkitűzései:

- *az energiatermelés hatásfokának javítása (technológiai korszerűsítés, kapcsolt energiatermelés);*
- *az energiatakarékosság ösztönzése az energiaszolgáltatás hatásfokának növelésével (pl. energiatakarékos készülékek alkalmazása, épületenergetika korszerűsítése).*

A fenti célok elérésének ösztönzése történhet gazdasági ösztönzés által, illetve a környezettudatos szemlélet elterjesztésén keresztül.

A hő- és a villamosenergia-termelés összekapcsolása a legeredményesebb módszer az energiatermelés hatékonyság-növelésének. Az a cél, hogy ahol erre gazdaságosan lehetőség kínálkozik, a kapcsolt hő- és villamosenergia-termelés

megvalósuljon.

Az energia- és költséghatékony távhőszolgáltatás jelentős mértékben hozzájárulhat az energiafelhasználás hatékonyságának növeléséhez. A műszakilag korszerű rendszerek kialakítása, a meglévő termelői, elosztási és fogyasztói rendszerek korszerűsítése jelentős energia- és költség-megtakarítást eredményez, és lehetővé teszi, hogy a távhőszolgáltatás a jövőben valós alternatívát jelentsen az egyéb korszerű fűtési módokkal szemben.

Kulcsfontosságú az épületek energiahatékonyságának javítása, mert hozzájárul a lakosság költségeinek csökkentéséhez is. A hagyományos építésű épületek energiahatékonyságának javítása mellett, tekintettel azok állapotára, kiemelt figyelmet kell fordítani a panelépületek hőszigetelésének javítására, a belső fűtési rendszerek korszerűsítésére, a megbízható szabályozás és a hőfelhasználás mérésének megoldására. Az épületek energiatakarékos rendszereinek bevezetésével, az építési szabványok szigorításával hozzá kell járulni az épületek energiafelhasználásának csökkentéséhez.

Távhőszolgáltatás

A távhőszolgáltatást versenyképessé kell tenni állami eszközök felhasználásával a többi energiaellátással szemben. A távhőellátás energiahordozó-struktúrájában egyre nagyobb szerepet kell kapnia a környezetbarát, megújuló energiaforrásoknak, a hő előállításnál a hatékony kapcsolt energiatermelési technológiák alkalmazásának minél nagyobb teret kell nyernie. Minden eszközzel ösztönözni kell a fogyasztókat az energiatakarékosságra, és az önkormányzatokat és a távhőszolgáltatókat az ebben való részvételre. A hosszú távú energiapolitikai elvek megvalósításában az állami szerepvállalás, irányítás nélkülözhetetlen. A szükséges állami szerepvállaláson túl a távhőszolgáltatással kapcsolatos árszabályozási és jogi szabályozás korszerűsítése is kiemelten fontos jövőbeli feladat.

Fontos hangsúlyozni, hogy csak az energia- és költséghatékony távhőszolgáltatás jelenthet a jövőben valós alternatívát az egyéb korszerű fűtési módokkal szemben. Ennek kialakítása alapvető energiapolitikai, társadalompolitikai feladat és hasonlóan fontos környezetvédelmi szempontból is.”

5.2. NINCS MEGEGYEZÉS A TÁVFŰTÉS JÖVŐJÉRŐL

Az egyik vállalkozó cég honlapja²³ felsorolja a korszerűsítés alapelemeit, az egyes beavatkozások mechanizmusát, a várható eredményeket, a megoldás veszélyeit, amennyiben a társasház a távfűtésnél marad. Végül arra biztatja az olvasót, hogy válassza inkább a leválást. Ugyanők egy Távhőleválás hírlevelet is működtetnek.

Természetesen nem ennek a csatornának a létezését kifogásoljuk, hanem azt, hogy nincsenek meggyőző érvek, adatok, valamint megfelelő kommunikációs csatornák a távfűtés népszerűsítésére.

Az energiatakarékos, épületfelújítási pályázat sem zárja ki a leválás támogatását, az önálló kazán létesítésére pályázókat.

²³ www.tavholevalas.hu

A FŐTÁV Zrt. leányvállalata működteti a <http://okoprogram.net/page/index.php> tájékoztató honlapot, amelyen a távfűtésben lakók ismerkedhetnek meg a különféle támogatási lehetőségekkel.

- Ökoprogram a távhővel ellátott lakások hőfogyasztásának (fűtésének és melegvízellátásának) lakásonkénti szabályozását lehetővé tevő eszközök beszerelésére (ÖTM, beadási határidő 2008.10.31.)
- ÖKOPlus Program (FŐTÁV Zrt., Fővárosi Önkormányzat) – 10 százalék alapidíjkezdvezmény és a tervezés, kivitelezés, finanszírozás komplett támogatása, demo projektek (kék vonal – Call Center)
- „Panel felújítás” Program az épületek energiafogyasztásának csökkentésére szigetelés és nyílászárócsere révén (ÖTM, beadási határidő 2008.09.30.)

Szükség lenne egy országos távfűtési stratégiára, amely az áram és a hő termelésének és felhasználásának kérdéseit koordinálja, figyelembe véve a távfűtés nemzetgazdasági előnyeit (primer energia megtakarítása, széndioxid-kibocsátás csökkentése, ellátásbiztonság). Ezen kívül pedig minden érintett településnek rendelkezni kellene közép- és hosszútávú távfűtési stratégiával, amely a városrehabilitációs stratégia része.

5.3. MILYEN LEHETŐSÉGEK VANNAK ARRÁ, HOGY A TÁVFŰTÉS KORSZERŰSÍTÉSE JELENTŐSEBB UNIÓS TÁMOGATÁSBAN RÉSZESÜLJÖN?

5.3.1. Az uniós támogatásra vonatkozó jogszabályok

Mindenekelőtt felsoroljuk az uniós támogatásokra vonatkozó legfontosabb jogszabályokat: Uniós jogszabályok

- A TANÁCS 1083/2006/EK RENDELETE (2006. július 11.) az Európai Regionális Fejlesztési Alapra, az Európai Szociális Alapra és a Kohéziós Alapra vonatkozó általános rendelkezések megállapításáról és az 1260/1999/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről
- AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS 1082/2006/EK RENDELETE (2006. július 5.) az európai területi együttműködési csoportosulásról
- AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS 1080/2006/EK RENDELETE (2006. július 5.) az Európai Regionális Fejlesztési Alapról és az 1783/1999/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről
- AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS 1081/2006/EK RENDELETE (2006. július 5.) az Európai Szociális Alapról és az 1784/1999/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről
- A TANÁCS 1084/2006/EK RENDELETE (2006. július 11.) a Kohéziós Alap létrehozásáról és az 1164/94/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről
- A BIZOTTSÁG 448/2001/EK RENDELETE a Strukturális Alapok keretében nyújtott támogatások pénzügyi korrekciós eljárásai tekintetében az 1260/1999/EK tanácsi rendelet végrehajtásának részletes szabályairól
- A BIZOTTSÁG 438/2001/EK RENDELETE a Strukturális Alapok keretében nyújtott támogatások irányítási és ellenőrzési rendszerei tekintetében az 1260/1999/EK tanácsi rendelet végrehajtásának részletes szabályairól
- A BIZOTTSÁG 1828/2006/EK RENDELETE az Európai Regionális Fejlesztési Alapra, az Európai Szociális Alapra és a Kohéziós Alapra vonatkozó általános rendelkezések

megállapításáról szóló 1083/2006/EK tanácsi rendelet, valamint az Európai Regionális Fejlesztési Alapról szóló 1080/2006/EK európai parlamenti és a tanácsi rendelet végrehajtására vonatkozó szabályok meghatározásáról

- A BIZOTTSÁG 1159/2000/EK RENDELETE a Strukturális Alapokból nyújtott támogatás vonatkozásában a tagállamok által teendő, a tájékoztatásra és a nyilvánosságra vonatkozó intézkedésekről
- A BIZOTTSÁG 1685/2000/EK RENDELETE a Strukturális Alapok által társfinanszírozott tevékenységek kiadásainak támogathatósága tekintetében az 1260/1999/EK tanácsi rendelet alkalmazásának részletes szabályairól.
- Az EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS 2002/91/EK irányelve az épületek energia-teljesítményéről
- A TANÁCS 78/170/EGK. számú irányelve az új vagy már meglévő, nem ipari célú épületek helyiségeinek fűtésére vagy melegvíz-ellátására szolgáló hőfejlesztő berendezések teljesítményéről, valamint az új, nem ipari célú épületek hő- és melegvízelosztó hálózatának szigeteléséről

Magyar jogszabályok

- 2005. évi XVIII. törvény a távhőszolgáltatásról
- 2007. évi CVI. törvény az állami vagyonról
- 1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és a szociális ellátásról
- 1996. évi XXI. tv. a területfejlesztésről és a területrendezésről
- 2007. évi CLXIX. törvény a Magyar Köztársaság 2008. évi költségvetéséről
- 2007. évi CLXXX. törvény az Európai Unió által elrendelt pénzügyi és vagyoni korlátozó intézkedések végrehajtásáról, valamint ehhez kapcsolódóan egyes törvények módosításáról
- 2007. évi CLXXXI. törvény a közpénzekből nyújtott támogatások átláthatóságáról.
- 2008. évi XII. törvény az Európai Közösségek saját forrásainak rendszeréről szóló 2007/436/EK, Euratom tanácsi határozat kihirdetéséről
- 289/2007. (X. 31.) Korm. rendelet a lakossági vezetékes gázfogyasztás és távhőfelhasználás szociális támogatásáról
- 34/2007. (XI. 17.) ÖTM rendelet az Európai Regionális Fejlesztési Alap, az Előcsatlakozási Támogatási Eszköz és az Európai Szomszédsági és Partnerségi Eszköz pénzügyi alapok egyes, a területi együttműködéshez kapcsolódó programjai végrehajtásában magyarországi közreműködő szervezet kijelöléséről
- 16/2006. (XII. 28.) MeHVM-PM együttes rendelet a 2007–2013 időszakban az Európai Regionális Fejlesztési Alapból, az Európai Szociális Alapból és a Kohéziós Alapból származó támogatások felhasználásának általános eljárási szabályairól.
- 16/2008. (III. 28.) ÖTM rendelet az önkormányzatok és jogi személyiségű társulásaik európai uniós fejlesztési pályázatai saját forrás kiegészítése 2008. évi támogatásának rendjéről
- 360/2004. (XII. 26.) Korm. rendelet a Nemzeti Fejlesztési Terv operatív programjai, az EQUAL Közösségi Kezdeményezés program és a Kohéziós Alap projektek támogatásainak fogadásához kapcsolódó pénzügyi lebonyolítási, számviteli és ellenőrzési rendszerek kialakításáról.
- 281/2006. (XII. 23.) Korm. rendelet a 2007–2013. programozási időszakban az Európai Regionális Fejlesztési Alapból, az Európai Szociális Alapból és a Kohéziós

Alapból származó támogatások fogadásához kapcsolódó pénzügyi lebonyolítási és ellenőrzési rendszerek kialakításáról

- 23/2007. (VIII. 29.) MeHVM rendelet a Környezet és Energia Operatív Program prioritásaira rendelt források felhasználásának részletes szabályairól és egyes támogatási jogcímeiről
- 21/2007. (VIII. 23.) MeHVM-FVM együttes rendelet az Európai Regionális Fejlesztési Alapból, az Európai Szociális Alapból, a Kohéziós Alapból, az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alapból, valamint a Halászati Orientációs Pénzügyi Eszközből származó támogatásokhoz kapcsolódó egyes fejezeti kezelésű előirányzat felhasználásának rendjéről
- 19/2007. (VII. 30.) MeHVM rendelet az Új Magyarország Fejlesztési Tervben szereplő Regionális Fejlesztés Operatív Programokra meghatározott előirányzatok felhasználásának állami támogatási szempontú szabályairól
- 15/2007. (V. 10.) MeHVM-KvVM együttes rendelet a Környezet és Energia operatív program egyes prioritásainak végrehajtásában közreműködő szervezet kijelöléséről
- 255/2006. (XII. 8.) Korm. rendelet a 2007–2013 programozási időszakban az Európai Regionális Fejlesztési Alapból, az Európai Szociális Alapból és a Kohéziós Alapból származó támogatások felhasználásának alapvető szabályairól és felelős intézményeiről
- 55/2005. (III. 26.) Korm. rendelet a jogszabálysértő, nem rendeltetésszerű vagy szerződésellenes módon felhasznált európai uniós forrásokból származó és a kapcsolódó állami támogatások behajtásának eljárási rendjéről
- 54/2005. (III. 26.) Korm. rendelet a Nemzeti Fejlesztési Terv operatív programjai és az EQUAL Községi Kezdeményezés Program esetében alkalmazandó biztosítékokkal kapcsolatos szabályokról
- 33/2005. (XII. 27.) TNM rendelet „Az NFT házhoz jön” programról, a Nemzeti Fejlesztési Terv regionális és helyi szintű pályázati támogató rendszeréről
- 6/2005. (III. 23.) TNM-FMM-FVM-GKM-KvVM-PM-TNM együttes rendelet – az Európai Unió strukturális alapjaiból, valamint Kohéziós Alapjából származó támogatásokhoz kapcsolódó költségvetési előirányzatok felhasználásának részletes szabályairól
- 233/2003 (XI.16.) Kormány rendelet az Európai Unió Strukturális Alapjai és a Kohéziós Alap támogatásainak fogadásához kapcsolódó pénzügyi lebonyolítási, számviteli és ellenőrzési rendszerek kialakításáról
- 1030/2003. (IV. 9.) Korm. határozat a Nemzeti Fejlesztési Terv elfogadásáról és a Kohéziós Alap Stratégiáról
- 1103/2006. (X. 30.) Korm. határozat az Új Magyarország Fejlesztési Terv elfogadásáról
- 1054/2007. (VII. 9.) Korm. határozat a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Stratégia elfogadásáról
- 1058/2007. (VII. 23.) Korm. határozat az Új Magyarország Fejlesztési Terv Gazdaságfejlesztési Operatív Program, valamint a Végrehajtás Operatív Program 2007–2008. évekre vonatkozó Akcióterveinek elfogadásáról
- 29/2008. (III. 20.) OGY határozat a Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégiáról

5.3.2. A távfűtés uniós támogatását közvetlenül érintő jogszabály-helyek

Az 1084/2006/EK rendelet 2. cikk (1) bekezdés b) pontja a Kohéziós Alappal kapcsolatban,

általánosságban a következőket írja elő:

„(1) Az Alap a következő területeken végzett tevékenységekhez nyújt támogatást, megfelelő egyensúlyt biztosítva, és valamennyi támogatásban részesülő tagállam egyéni beruházási

és infrastrukturális szükségleteivel összhangban:

b) környezetvédelem a környezetvédelmi politikai és cselekvési program alapján meghatározott közösségi környezetvédelmi politikai prioritások körében. Ebben az összefüggésben az Alap beavatkozhat olyan, a fenntartható fejlődéssel kapcsolatos területeken is, amelyek egyértelmű környezeti előnyökkel járnak, nevezetesen az energiahatékonyság és a megújuló energiák, valamint a transzeurópai hálózatokon kívüli közlekedési szektorban a vasúti, folyami és tengeri közlekedés, az intermodális közlekedési rendszerek és kölcsönös átjárhatóságuk, a közúti, tengeri és légi közlekedés irányítása, a tiszta városi közlekedés és a tömegközlekedés.”

A már idézett 1080/2006/EK rendelet 7. cikkének 2. bekezdése a következőket állapítja meg:

„(2) A lakásberuházási kiadások kizárólag az Európai Unióhoz 2004. május 1-jén vagy ezután csatlakozott tagállamok esetében, és az alábbi feltételek mellett támogathatók:

a) a kiadásokat integrált városfejlesztési művelet vagy prioritási tengely keretében kell programoznia az állapotromlással és társadalmi kirekesztéssel küzdő vagy az alacsony fenyegetettségű területeken;
b) a lakásberuházási kiadásokhoz nyújtott juttatás vagy az érintett operatív programnak nyújtott ERFA-juttatás legfeljebb 3 százalékaig terjed, vagy pedig a teljes ERFA-juttatás 2 százalékaig;

c) a kiadások az alábbiakra korlátozódnak:

- több családos lakóházak, vagy
- hatósági tulajdonban vagy nonprofit szolgáltató tulajdonában lévő, alacsony jövedelmű háztartások vagy a különleges szükségletekkel rendelkezők számára lakóhelyül használt épületek.”

Ezek a korlátok nem vonatkoznak a középületek korszerűsítésének a támogatására, sem pedig a távhőszolgáltatási infrastruktúrának a lakásokon, illetve lakóépületeken kívüli részei korszerűsítésének támogatására.

A 2002/91/EK irányelv az épületek energiateljesítményéről az alábbiakat írja elő:

„5. cikk

Új épületek

A tagállamok megteszik a szükséges intézkedéseket annak biztosítására, hogy az új épületek megfeleljenek a 4. cikkben említett, energiateljesítményre vonatkozó minimumkövetelményeknek.

Az 1000 m²-nél nagyobb hasznos alapterületű új épületeknél a tagállamok biztosítják, hogy az olyan alternatív rendszerek műszaki, környezetvédelmi és gazdasági szempontú megvalósíthatóságát, mint például:

- megújuló energiaforrásokon alapuló decentralizált energiaellátási rendszerek,
- kapcsolt energiatermelés,
- táv- vagy tömbfűtés és -hűtés, ha van ilyen,
- hőszivattyúk, adott feltételek mellett,

megvizsgálják és figyelembe veszik az építkezés megkezdése előtt.

5.3.3. A távfűtés részére átcsoportosítható források

Amint fentebb láthattuk, a vonatkozó jogszabályok lehetővé teszik a távhőszolgáltatással kapcsolatos beruházások jelentős uniós támogatását. Ily módon az, hogy mennyi támogatás jut a távhőszolgáltatás részére, elsősorban politika döntés függvénye. **Jelenleg van még lehetőség a támogatások arányait meghatározó Új Magyarország Fejlesztési Terv részbeni felülvizsgálatára oly módon, hogy a távhőszolgáltatás részére jelentősebb támogatási összeg kerüljön átcsoportosításra.** Természetesen erre csak akkor van lehetőség, ha találunk olyan területet, ahol a támogatások csökkentése kívánatos, illetve ahol a támogatás kevésbé jól hasznosul, mint a távhőszolgáltatás esetén. Úgy véljük, hogy ilyen forrás a Közlekedési Operatív Programban található. Ezt az alábbiakban indokoljuk.

A KÖZLEKEDÉSI OPERATÍV PROGRAMBAN SZEREPLŐ FORRÁSOK ÁTCSOPORTOSÍTÁSÁNAK INDOKAI:

1.) Az árak mondjanak igazat!

A piacgazdaság hatékony működésének egyik alapfeltétele, hogy az árak tükrözzék a valódi költségeket. A nyílt és rejtett állami támogatások torzítják a piacot, gyakran érdemtelenül előnyben részesítenek egyes vállalkozásokat vagy ágazatokat, míg másokat a piaci teljesítményüktől függetlenül hoznak hátrányba. Amennyiben az egyes tevékenységek nem fizetik ki a valódi költségeiket, akkor idővel finanszírozhatatlanná válhatnak, és komoly zavarokat okozhatnak a gazdaság működésében. A közúti és légi közlekedés az elmúlt évtizedekben és jelenleg is hatalmas állami támogatásban részesült és részesül – elsősorban azáltal, hogy nem fizeti meg az általa okozott költségek jelentős részét.²⁴ Ezt az Európai Unió 2001-ben elfogadott közlekedéspolitikája is rögzíti: „... az aránytalanságok és hiányosságok egyik legfontosabb oka, hogy a közlekedőket nem sikerült megfelelően szembesíteni tevékenységük költségével. Mivel az árak nem fejezik ki a közlekedés teljes társadalmi költségét, a kereslet rendellenesen nagyra növekedett.” Ezért a közúti és légi közlekedés közvetlen vagy közvetett finanszírozása uniós forrásokból ellentmond a piacgazdaság elveinek és az EU Alapszerződésében rögzített „szennyező fizet” elvnek. (Ez vonatkozik a repülőterek megközelítésének uniós forrásokból történő finanszírozására is. A légi közlekedésnek teljes egészében piaci alapon kell működnie, annál is inkább mert társadalmi szempontból elfogadhatatlan, hogy a jobb módú kisebbség utazásait közpénzből támogassuk.) A közúti és a légi közlekedés ilyen támogatása ellentmond az ÚMFT-ben rögzített következő követelménynek is: „a felhasználó/szennyező fizet elvének minél teljesebb érvényesítése”.

2.) Ésszerű forrásfelhasználás szükséges

A közúti fejlesztések uniós forrásokból történő támogatása azért is megkérdője-

24 Ld. például: Közlekedési támogatások –A közlekedéssel kapcsolatos állami bevételek és kiadások. Levegő Munkacsoport – Lélegzet Alapítvány, 2005. http://www.levego.hu/konyvtar/olvaso/kozl_tam.pdf

lehető, mert így lemondunk azokról a forrásokról, amelyek révén gazdaságilag ésszerű és társadalmilag igazságos módon fizettethetjük meg a közlekedési infrastruktúra fejlesztésének költségeit.

Bár még nincsenek végleges adatok arra vonatkozóan, hogy közúti fejlesztésekre összességében (a ROP-okat is beleértve) mekkora uniós forrást tervez fordítani a kormány, a rendelkezésre álló előzetes adatok alapján ez az összeg 1500 milliárd forintra tehető. Mivel ezt az $n+2$ szabály miatt 9 évre kell számolni, egy évre mintegy 170 milliárd forint jut. A tehergépkocsik útdíjának bevezetésével, valamint a személygépkocsi-használat elszámolásának szigorításával – vagyis az így elkövetett adócsalások visszaszorításával – erre bőségesen meg lehet teremteni a fedezetet. (A 12 tonna összsúlyú és azt meghaladó tehergépkocsik útdíját 3 hónapon belül be lehetne vezetni. Ez az első évben legalább 40 milliárd forint, a következő években pedig ennél jóval nagyobb állami bevételt jelenthetne.²⁵ A személygépkocsik magánhasználatának céges költségként történő törvénytelen elszámolása, illetve a meg nem tett kilométerek szintén törvénytelen elszámolása és költségként történő kifizetése évente 700–900 milliárd forint adó- és járulékbévételtől fosztja meg az államot. Az elszámolás lehetőségeinek szigorítására konkrét javaslatok kerültek kidolgozásra, bevezetésük csak politikai akarat kérdése.²⁶)

A közútfejlesztések uniós támogatása azért sem célszerű, mert az EU-támogatással épített utak létesítési költségeinek ezen része nem téríthető meg az útdíjból.²⁷ Ez azt jelenti, hogy Magyarország ebben az esetben lemondana a „használó/szennyező fizet” elv érvényesítéséről, és olyan beruházásokra fordítana közpénzeket, amelyek ezen elv alapján, uniós támogatások nélkül is finanszírozhatóak lennének. Ez annál is inkább ésszerűtlen lenne, mert az útdíj nagy részét külföldiek fizetnék. Azt is figyelembe kell venni, hogy az útdíj az egyetlen mód, amellyel használatarányosan, igazságosan, diszkriminációmentesen (pl. nem megkülönböztetve a hazai és külföldi járművek üzemeltetőit) meg lehet fizettetni a használóval a közutak építésének és fenntartásának költségeit.

3.) A legszűkebb keresztmetszetek feloldására kell összpontosítani

A versenyképességet javítani mindig úgy kell, hogy a legszűkebb keresztmetszet feloldására összpontosítunk. Jelenleg egyáltalán nem a közúti és a légi közlekedés állapota a versenyképességünk javításának legfőbb akadálya. Ha erre fordítjuk forrásaink túlságosan nagy részét, akkor nem lesz lehetőségünk a legszűkebb keresztmetszetek megszüntetésére.

A KözOP több helyen hangsúlyozza, hogy milyen nagyok az elmaradásaink a közlekedés terén. Ez az állítás azonban csak úgy lenne értékelhető, ha összehasonlítanánk az egyéb területeken való elmaradásokat, valamint azt, hogy az egyes

25 Ld. A nehéz tehergépkocsik útdíja bevezetésének szükségessége és lehetősége:

<http://www.levego.hu/kamionstop/tehergep-utdij0610.pdf>

26 Ld. Utazási költségek és költségtérítések adózási feltételeinek értékelése: http://www.levego.hu/konyvtar/olvaso/kozlekedesi_ktgteritesek06.pdf

27 Ld.: Az Európai Parlament és a Tanács 2006/38/EK irányelve (2006. május 17.) a nehéz tehergépjárművekre egyes infrastruktúrák használatáért kivetett díjakról szóló 1999/62/EK irányelv módosításáról, (9) bekezdés.

(al)ágazatokba fektetendő összegek milyen javulást eredményeznének a versenyképességünk terén. Ilyen vizsgálatok hiányában a KözOP vonatkozó megállapításai értékelhetetlenek. Azt azonban biztosan kijelenthetjük, hogy sokkal jelentősebb eredményt érhetnénk el a versenyképességünk javítása terén, amennyiben az emberi erőforrások fejlesztésére (oktatás, kultúra, egészség), illetve az energiahatékonyság, az energiatakarékosság javítására fordítanának ugyanazt az összeget, mint amit a KözOP uniós forrásokból a közúti közlekedésre irányoz elő. Egyébként az emberi erőforrások kiemelt fejlesztését követeli meg az Európai Unió Lisszaboni Stratégiája is a versenyképesség javítása érdekében. Hasonlóképpen az EU kiemelt fontosságúnak tekinti az energiahatékonyság javítását.

4.) Energiafüggőségünk csökkentése létkérdés

A közúti fejlesztéseket a személy- és tehergépkocsik egyre növekvő forgalmi igényeihez kívánják igazítani, holott éppen a keresletszűkítő politikákat javasolja az EU mind az éghajlatvédelem, mind az olajfüggőség politikai problémái miatt. A KözOP olyan, mintha 2001-et írnánk, pedig azóta a világpiaci kőolaj-árak többszörösükre nőttek, és csökkenésükre nincs sok remény (sőt, számos elemző szerint további áremelkedés várható). Ez hatalmas többletköltséget jelent az országnak. Ezért az energia-megtakarításnak szinte minden egyéb szempontot meg kellene előznie. Az Európai Unió 2006 októberében elfogadott Energhatékonsági Cselekvési Terve a közlekedés terén az energiafelhasználás 26 százalékos csökkentését irányozza elő 2020-ig. Ennek jelentős részét a közlekedési módok közötti váltással kell elérni.²⁸ Az anyag szerint az energiahatékonyság javítását hatékonyan elő tudja segíteni a külső költségek beépítése az árakba megfelelő adókkal.²⁹

5.) Tévhitek a tranzitszállításokról

A KözOP szerint: „Magyarország a nemzetközi szállítók, fuvarozók számára jelentős exportszolgáltatást nyújthat a tranzitszállítások logisztikai kiszolgálásával.” Tévhit, hogy a közúti tranzitforgalom hasznot hajt Magyarországnak.³⁰ Éppen ellenkezőleg: eddig óriási ráfizetést jelentett számunkra, ezért a jövőben nem a közúti tranzitszállítások további támogatására, hanem annak mérséklésére, valamint a költségeknek a használók általi megfizetésére kell törekedni.

6.) Mítoszok az elérhetőségről

A KözOP kijelenti: „Mind a nemzetközi, mind a térségi elérhetőség javítása köz-

28 Action Plan for Energy Efficiency: Realising the Potential (Communication from the Commission. COM(2006)545 final, Brussels, 19.10.2006.):

„For transport, a similar full savings potential of 26 százalék is estimated, a figure which includes a significant impact from shifting to other modes of traffic, in line with the Mid-term review of the White Paper on transport.”

29 „Experience has shown that taxation, as a means to internalise external costs, is a powerful tool in promoting energy efficiency.”

30 Ld. LOGREEN – Javaslatok Magyarország logisztikai rendszerének energiatudatos fejlesztésére: várható előnyök az energiatakarékosság szemszögéből: <http://www.levego.hu/konyvtar/olvaso/logreen.pdf>

vetlenül hat a lakosság életminőségére, mivel a rövidülő utazási idők révén „közelebb” hozza a munkahelyeket, iskolákat, szolgáltatásokat ill. bővíti ezek körét. Különösen a nem városias környezetben élők számára jelent ez előrelépést.” Az elérhetőségnek ez a meghatározása túlságosan leegyszerűsíti a kérdést, és így hibás döntéshez vezethet. A témának jelentős szakirodalma van, itt csak példaként villantanánk fel négy szempontot.

Az utazással eltöltött idő gyakorlatilag független egy ország fejlettségétől vagy a közlekedési infrastruktúra állapotától. Tanzániában az emberek átlagosan ugyanannyi időt töltenek el utazással, mint az Amerikai Egyesült Államokban. A különbség a megtett távolságban van. Aligha érdemes-e a közlekedési infrastruktúrát azért fejlesztenünk, hogy például ösztönözzük a városi terjeszkedést, illetve hogy minél távolabb kerüljön egymástól a lakás és a munkahely.

Gazdasági és környezetvédelmi szempontból is megkérdőjelezhető az a törekvés, hogy a sűrűn és a ritkán lakott területeken is hasonló mértékben kívánjuk biztosítani az elérhetőséget. Az utóbbi esetben ugyanis a fajlagos költségek rendkívül megugranak. Sok esetben célszerű például inkább a helyi munkalehetőségeket támogatni, mint hatalmas költséggel a közlekedést fejleszteni és fenntartani.

Az elérhetőséget esetenként nem új közlekedési infrastruktúrával, hanem keresletkorlátozással lehet javítani. Például Londonban és Stockholmban a torlódási díj bevezetését követően a nagy többség számára lényegesen javult az eljutási idő.

Az új utak újabb, korábban nem létező forgalmat gerjesztenek, ami növeli a közlekedési torlódásokat, és így romlik az elérhetőség.

A Levegő Munkacsoport 2004-ben panaszbeadványt nyújtott be az Európai Parlament petíciós bizottságához a magyarországi útfelújítási program ISPA támogatásával kapcsolatosan. A program célja volt, hogy a hazai utak teherbíró-képességét megnövelve az úthálózat alkalmassá váljon 11,5 tonna tengelyterhelésű nehéz tehergépjárművek közlekedésére is. Úgy gondoltuk, hogy a program az uniós adófizetők pénzéből egy nem fenntartható és a szennyező fizet elvbe ütköző tevékenységet a közúti árufuvarozást támogatná további milliárdokkal.

2007-ben kiegészítő panaszt küldtünk a Petíciós Bizottságnak, amelyben a Közlekedési Operatív Programot jóváhagyó Európai Bizottsági döntést kifogásoltuk, hiszen a 2007–2013 közötti időszakra szóló, konkrét közlekedésfejlesztési projekteket tartalmazó program összetétele szintén nem felel meg az EU szabályok által biztosított fenntartható fejlődés alapelveinek.

A program főként átgondolatlan közúti, illetve reptérfejlesztéseket tartalmaz tovább javítva ezáltal a környezetre és az okozott külső (externális) költségek révén a társadalomra nagyobb terhet jelentő közúti szállítás és légiközlekedés feltételeit, ezzel párhuzamosan rontva a fenntarthatóbb vasúti közlekedés versenyképességét. Az elmúlt időszakban számos tanulmány jutott arra a következtetésre, hogy hazánkban a közúti és légi közlekedés már jelenleg is hatalmas közvetlen és közvetett állami támogatásban részesül és számos illegális tevékenységhez kötődik (pl. magáncélú személygépkocsi-használat céges költségkénti elszámolása). A KözOP projektjei és az ezekre fordított támogatás így súlyosan sérti a szennyező fizet elvet és a versenysemlegesség elvét, továbbá a környezet romlását idézi elő.

A KözOP azonban nem csak a fenntarthatóság elveibe ütközik, hanem az Európai

Unió több jogszabályi előírását is sérti:

Az Európai Közösségeket létrehozó szerződés alábbi szabályait:

3. cikk [I-3]

(1) A 2. cikkben foglaltak megvalósítása céljából a Közösség tevékenysége – e szerződés rendelkezései és az abban meghatározott ütemezés szerint – a következőket foglalja magában: (...)

g) olyan rendszer, amely megakadályozza a belső piaci verseny torzulását;

4. cikk [III-177]

(1) A 2. cikkben meghatározott célok megvalósítása érdekében a tagállamok és a Közösség tevékenysége – az e szerződésben előírtak és az abban meghatározott ütemezés szerint – magában foglalja egy olyan gazdaságpolitika bevezetését, amely a tagállamok gazdaságpolitikájának szoros összehangolásán, a belső piacon és a közös célkitűzések meghatározásán alapul, és amelyet a **szabad versenyen alapuló nyitott piacgazdaság elvével összhangban valósítanak meg.**

174. cikk [III-233]

(2) **A Közösség környezetpolitikájának célja a magas szintű védelem, figyelembe véve ugyanakkor a Közösség különböző régióinak helyzetében mutatkozó különbségeket. Ez a politika az elővigyázatosság és a megelőzés elvén, a környezeti károk elsődlegesen a forrásuknál történő elhárításának elvén, valamint a „szennyező fizet” elven alapul.**

280. cikk [III-415]

(1) A Közösség és a tagállamok küzdenek a csalás és a Közösség pénzügyi érdekeit sértő minden egyéb jogellenes tevékenység ellen az e cikknek megfelelően meghozandó olyan intézkedésekkel, amelyeknek elrettentő hatásuk van és hatékony védelmet nyújtanak a tagállamokban.

Az Európai Unió Fehér Könyve „Európai Közlekedési Politika 2010-re: A döntés ideje” (White Paper „European Transport Policy for 2010: Time to Decide”) megállapítja, hogy „A modern közlekedési rendszernek fenntarthatónak kell lennie mind gazdasági, mind szociális, mind környezetvédelmi szempontból”.

A KözOP Stratégiai Környezeti Vizsgálata is arra a következtetésre jutott, mint a Levegő Munkacsoport, nevezetesen, hogy a program végrehajtása környezetvédelmi szempontból fenntarthatatlan tevékenységeket támogatna. **Az SKV magyar változatának 2.3.3. és 4.11.–4.13. változata is alátámasztja a fenntarthatóság hiányát, így támogatást erre alapozva sem lenne jogszerű a programra biztosítani.**

Emiatt az uniós szabályozást az alábbi pontokon is sérti:

A Tanács 1084/2006/EK rendelete a Kohéziós Alap létrehozásáról és az 1164/94/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről:

1. cikk

A Kohéziós Alap létrehozása és célja

(1) Kohéziós Alap (a továbbiakban: az alap) jön létre a Közösség gazdasági és

társadalmi kohéziójának megerősítése céljából, **a fenntartható fejlődés elősegítése érdekében.**

A Tanács 1083/2006/EK rendelete az Európai Regionális Fejlesztési Alapra, az Európai Szociális Alapra és a Kohéziós Alapra vonatkozó általános rendelkezések megállapításáról és az 1260/1999/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről

3. cikk

Célkitűzések

(1) A Közösség által a Szerződés 158. cikkével összhangban végrehajtott intézkedések célja a kibővített Európai Unió gazdasági és társadalmi kohéziójának erősítése, hogy ezáltal támogassa a Közösség harmonikus, kiegyensúlyozott és fenntartható fejlődését. Ezen intézkedéseket az alapok, az Európai Beruházási Bank (EBB) és egyéb, már létező pénzügyi eszközök által nyújtott támogatással kell végrehajtani. Az említett fellépések célja, hogy csökkentsék a gazdasági, társadalmi és területi egyenlőtlenségeket, amelyek különösen a fejlődésben lemaradt országokban és régiókban, valamint a gazdasági és társadalmi átalakulással és a népesség elöregedésével összefüggésben alakultak ki.

Az alapok keretében végrehajtott intézkedéseknek – nemzeti és regionális szinten – magukban kell foglalniuk a fenntartható fejlődést célzó közösségi prioritásokat azáltal, hogy fokozzák a növekedést, a versenyképességet és növelik a foglalkoztatást, a társadalmi befogadást, valamint védik és javítják a környezet minőségét.

(...)

17. cikk

Fenntartható fejlődés

Az alapok célkitűzéseit a fenntartható fejlődés keretében, valamint a környezet védelme és állapotának javítása céljának a Közösség általi előmozdítása keretében kell megvalósítani, a Szerződés 6. cikkében megállapítottak szerint.

Az Unió Kohéziós Politikája a növekedés és munkahelyteremtés támogatására: Községi Stratégiai Alapelvek 2007–2013 [COM(2005) 0299, Brussels, 05.07.2005] az alábbiakat állapítja meg: „A környezeti fenntarthatóság alapelveit a lehető legteljesebb mértékben el kell ismerni a Fehér Könyvvel összhangban. Európában a közúti fuvarozás dominanciájának kiegyensúlyozása alternatív módszerekkel és a kombinált fuvarozás révén kulcsfeladat.”.

6. AZ ÉPÜLETEK NYÁRI KOMFORTÉRZETÉNEK BIZTOSÍTÁSA

A távhűtés nálunk is el fog terjedni. Felfutása nem a lakásoknál, hanem az intézményi és termelő területeken várható. Optimális működéséhez azonban a komfortérzetet javító, nem épületgépészeti beavatkozások is el kell végezni.

Az éghajlatvédelem, az ország energiaimport-függősége és szociális szempontok egyaránt indokolják, hogy a belső terek elviselhető nyári hőmérsékletét a lehető legkisebb társadalmi költséggel biztosítsuk.

Árnyékolással, szellőztetéssel, megfelelő öltözéssel, az életmód megváltoztatásával, önfegyelmel és a környezet zöldítésével, nedvesítésével meg lehet takarítani a split klímákkal kapcsolatos telepítés, üzemeltetés költségeit és gondját. Ahol a természetes beavatko-

zások nem elegendőek, ott – különösen nagyobb épületek, épületegyüttesek esetében – e beavatkozások és a távhűtés kombinációjával lehet a megfelelő komfortérzetet gazdaságosan létrehozni.

Egyes országokban előírják, hogy klímaberendezést csak 26 °C belső hőmérséklet felett szabad bekapcsolni (például Pekingben, Japánban).

Település szintű eszközök

Nyugat-Európában a lakosság több mint 80 százaléka, nálunk mintegy 65 százaléka városias területeken él. Városokban a nyári hővédelmet leginkább az ápolt zöldterületek, fasorok, a víz visszatartása, az átszellőzés és a forgalomcsillapítás, illetve a forgalomtordlás megelőzése garantálják. Fontos továbbá az épületek tájolása, egymástól való távolsága és az, hogy meggátoljuk a besűrűsödést.

Épületszerkezeti eszközök

Az épületek tájolása, a nyílászárók megfelelő mérete és minősége, a homlokzatok burkolata, színe, a térelhatároló szerkezetek tömege, hő- és páraáteresztő képessége, az árnyékoló szerkezetek különösen meghatározóak a nyári komfortérzet szempontjából. A legkedvezőbb a nyílászárók elé helyezett hőszigetelt redőny lenne. Ennek többletköltsége a déli, nyugati tájolású oldalon már ma is megtérül a kedvezőbb komfortérzetben. Sokat segít az árnyékolás mellett a bármilyen hagyományos ablaküvegre is felvihető vanádium-dioxid réteg. Csökkenti az üveg hőáteresztő képességét a vákuumszigetelés.

Nehezen terjednek nálunk a zöldtetők és zöld (növényzettel befuttatott) falak, holott ezáltal 4–5 fokkal is csökkenthető a belső terek hőmérséklete. A növényzetet – néhány eredményes példa tanulságai alapján – a hazai lakótelepek magasházaira is fel lehetne futtatni.

Épületgépészeti eszközök

A lakótelepi lakások távhűtésére valószínűleg a jövőben sem fog sor kerülni. Lakásokban, kisebb irodákban nemegyszer a barkácsáruházakban is kapható split klímával hűtenek.

A split klíma olyan osztott rendszerű léghűtő berendezés, amellyel hőmérsékletet és páratartalmat lehet befolyásolni. Beltéri és kültéri egységből áll. Kis létesítményekben, kevés helyiség esetén célszerű csak alkalmazni. Kánikula idején a klímaberendezések magas energiafogyasztása miatt zavarok léphetnek fel az áramellátásban.

Az Egyesült Államokban és Japánban az épületek mintegy 80 százalékát hűtik. Európában ez az arány 40 százalék, de az igények gyorsan nőnek, mivel a régi típusú épületekbe is utólag egyre gyakrabban szerelnek fel klímaberendezéseket.

A helyi hűtőberendezésekben a hűtőközeg veszélyes anyag, amely nem megfelelő kezelés esetén kiszivárog a tartályból és súlyosan károsítja a környezetet. Ezért egyre szigorúbb karbantartási és bizonylatolási előírások vannak. Egy közepes méretű helyiség split klímájához 2,8 kW hűtés és napi 3,5 óra üzemeltetés tartozik. Ez azonban nagyon eltérő a tájolás, méretek, szerkezet függvényében. Arra is ügyelni kell, hogy a külső egység ne zavarja-e a szomszédokat, nem rontja-e a homlokzat látványát, illetve mekkora a zajhatása, hová folyik a kondenzvíz. Emellett ügyelni kell a karbantartásra az említett veszélyes hűtőközeg miatt. Ha mindezt összevetjük, akkor valószínűsíthető, hogy néhány év múlva már nem lesz érde-

mes a bevásárlóközpont polcáról lekapni egy akciós berendezést, mert a növekvő költségek mellett a hatóságokkal és reklamáló szomszédokkal is hamar meggyűlik a bajunk.

Még a professzionális klímaberendezések üzemeltetése sem megfelelő hazánkban. Mind a szabályozás, mind az üzemeltetés, mind a karbantartás rengeteg problémával jár. Ezeket itt nem részletezzük.

A távhűtés előnyös az ingatlantulajdonosoknak: olcsóbb az üzemeltetés, kiszámíthatóbbak az árak, tervezhetőbbek a költségek – gyakorlatilag nincs karbantartási költség, nincsenek rejtett, illetve váratlan költségek. Megbízható a szolgáltatás, nincs helyi zaj, nincs vegyi-anyag-veszély, nem jelenik meg a berendezés a homlokzaton, nincs építészeti zavaró hatás, és helyet lehet megtakarítani.

Az Európai Unióban a tervek szerint 2018-ban a távhűtés a hűtőpiac 25 százalékát fogja megszerezni a mai 1–2 százalékkal szemben. Ez 165 TWh-t jelent, 50–60 TWh áram megtakarítás mellett. Összesen 60–80 milliárd euró befektetés kell a 25 százalékos piaci részesedéshez, de ugyanakkor 30 milliárd euró áramtermelő kapacitás megtakarítható. Mindezen felül a várható széndioxid-megtakarítás évi 40–50 millió tonna.³¹

Probléma, hogy a hűtésre fordított árammennyiséget az üzemeltető nem méri külön. Ma még főképp kísérleti célú, illetve prototípusok vannak, nehéz az összehasonlítás, a megfelelő megoldás kiválasztása.

Az ingatlanpiac még idegenkedik a távhűtéstől. Új épületnél ritkán tervezik be, inkább klímaberendezést szerelnek fel. Utólag csak nagyobb átalakítás mellett építhető ki.

7. A TÁVFŰTÉS HELYZETÉT VESZÉLYEZTETŐ TÉNYEZŐK

A korábbi fejezetekben bemutattuk a gázár-támogatások torzító hatását, az épületek energiatakarékos felújításának lassúságát, az „űrlapos” pályázati rendszerrel kapcsolatos fenn tartásokat, valamint a kétarcú szabályozást, amely a távfűtést támogatja is, de elkerülésére is ösztönöz. A versenyképes távfűtés kialakulását további tényezők is veszélyeztetik.

7.1. A TERHEK NE AZ ÉLŐMUNKÁT, HANEM AZ ENERGIAPAZARLÁST SÚJTSAK

„A gázár- és távhőár-támogatási rendszer célzottabbá vált, és takarékosagra ösztönző elemeket vezettünk be. A támogatási rendszer átalakulása következtében az ezzel kapcsolatos GDP-arányos költségvetési kiadások a 2007. évi 0,4 százalékról 2008-ra 0,3 százalékra csökkennek.”³²

A GDP 0,3 százalékát kitevő támogatás azonban a jelenlegi pazarló energiahasználatot konzerválja, különösen akkor, ha nincs egyidejűleg politikai akarat az épületek és gépészeti berendezések korszerűsítésének felgyorsítására. A háztartások jelentős részének az általános drágulások, különösen az élelmiszerárak és a magas rezsiköltségek miatt nem vagy alig marad szabadon elkölthető jövedelme, ezért csak egy hosszabb távon garantált, a ki-

31 Euroheat + Power konferencia, Paer Dalin előadása. Bécs, 2007. 06. 05.

32 Az EU lisszaboni stratégiájához készült Nemzeti Akcióprogram a Növekedésért és Foglalkoztatásért, 2008–2010 (társadalmi vitára készült olvasat, 2008. augusztus)

vitelező vállalkozók és a lakosság számára tervezhető támogatási rendszer gyorsíthatná fel a felújításokat, ami egyben a támogatási igény csökkentését is eredményezné.

A lakások energetikai korszerűsítésének támogatása 2007-ben nem érte el még az áfa mértékét sem. Ezért kevesen pályáztak, maradt a felújítások halasztása, illetve a számla nélküli munkavégzés. Az idén a támogatási arány ugyan kedvezőbb, de keretösszege még mindig csekély. Erre a célra 2008-ban csak mintegy 1,5 milliárd forintot szántak, amelyet most terveznek egy milliárddal megtoldani. (2008-ban a lakossági gázárát 82 milliárd forinttal támogatták. Az előirányzat szerint 2009-ben a támogatás 66 milliárd Ft lesz.) Az egy lakásra jutó felújítási támogatás nagyjából ugyanannyi volt, mint az éves, jövedelemtől függő szociális energiatámogatás (körülbelül 54 ezer Ft).

Míg az eurózónában a minimálbér 8 euró körül van, a kelet- és közép-európai tagállamokban a bulgáriai 0,65 és a csehországi 1,97 euró között szóródik. (Magyarország jelenleg hátulról a negyedik, de 2009 januárjától Szlovákia is meg fogja előzni a kötelező minimálbérben.)

Az élől munkára rakódó terhek aránytalanul magasak. Ez az egyik gátja a foglalkoztatási szint javításának. Az energia, építőanyag stb. árak nagyjából megegyeznek az EU átlagával, a nettó bérek azonban jóval alacsonyabbak. Emiatt a lakosság jelentős része nem képes lakását felújítani, új berendezéseket vásárolni, amelyekkel energiát tudna megtakarítani. Tehát a korszerűsítést kell támogatni, amivel egyúttal munkahelyeket is teremtünk, illetve az élől munka terheit csökkenteni kell.

7.2. HŐÁRKÉPZÉS

A FŐTÁV Zrt. a hő 82 százalékát az áramvezérlésű kapcsolt erőművektől vásárolja. A Paksi Atomerőműből származó áram ára (amely a legalacsonyabb termelői ár), hasonlóan a lakossági gázárhoz, nem tartalmazza az összes külső és belső költséget. Az erőművek igyekeznek a kedvezményekkel (például a kapcsolt termelésre kapott támogatással) az áramárát versenyképes szinten tartani, és inkább a hőárát emelni. A távhőszolgáltatás érdekeit az áralkuk során eddig nem sikerült nemzetgazdasági jelentőségének megfelelően érvényesíteni.

- Az árak tükrözzék az externáliákat, társadalmi költségeket és hasznokat is. Javasoljuk, hogy a hosszútávú áramvásárlási megállapodások (HTM) újratárgyalásánál kerüljön be a hőár is a tárgyalandók közé.
- A távfűtéshez szükséges hő árát a kivett villamos energia árával arányosan kelljen meghatározni. (Erre nincsen egységes EU-ajánlás.)
- Budapesten a hő 18 százalékát gázmotoros, illetve gázturbinás, hővezérlésű erőművekből, fűtőművekből nyerik. E berendezések egy része közpénzekből épült, ezért az ott előállított hő önköltsége referenciaárként szolgálhat a többi hőeladóval történő alkuk során.

Noha az erőművekben, illetve az iparban keletkező hő hasznosítása nemzetgazdasági érdek is, a távfűtésnek 20–30 százalékos a versenyhátránya az egyedi gázfűtéssel szemben.

7.3. A FŐVÁROSI KÖZGYŰLÉS TULAJDONOSI ÉS ELLENŐRZŐ SZEREPE

A Budapesti Távhőszolgáltató Zrt. 2007. évi árbevétele 53,8 milliárd Ft volt, amiből az energiaköltség 31,8 milliár Ft-ot tett ki. A hőenergia 82 százalékát külső hőtermelőktől vá-

7.1. táblázat: Néhány önkormányzati iskola díjadatai, távfűtési költsége

Cím	KFOAZON	Alapdíj/ összes díj (%)	Alapdíj tény	Hődíj, tény	Összes díj	Lég- köbméter	összes díj/ légköbméter	Partner megnevezése	Cím- pontosság
Vizsgált iskolák összesen	:	50,9	164 759 084	159 124 912	323 883 996				
1033 Vörösvári út 93.	K006232	28,4	2 192 424	5 526 229	7 718 653	8 338	926	Előő Óbudai Általános Iskola	Iskola
1035 Kerék utca 18-20.	K006224	62,4	23 515 140	14 143 629	37 658 769	26 832	1 404	Kerék Általános Iskola és Gimnázium	Iskola
1039 Hatvany Lajos utca 7.	K005592	74,5	20 134 056	6 873 477	27 007 533	22 974	1 176	Varga István Kereskedelmi Szak	Szakkunkás iskola
1042 Árpád út 161- 163.	K007620	55,1	17 198 160	14 033 635	31 231 795	21 331	1 464	Bp. Főv. IV. Ker. Újpest Önkorm.	Iskola
1106 Keresztúri út 7-9.	K005247	22,9	6 369 828	21 470 060	27 839 888	24 225	1 149	Budapest Kőbányai Önkormányzat	Iskola
1117 Váli utca 1. - összesen	K005699 K005700	44,9	11 448 416	14 073 282	25 521 698	36 026	708	József Attila Gimnázium	Iskola
1118 Rimaszombati út 2-8.	K006269	53,8	13 739 952	11 802 220	25 542 172	15 678	1 629	Széchenyi István Gimnázium	Szakközép- iskola
1133 Pannónia utca 88-90.	K005713	54,5	17 794 968	14 830 235	32 625 203	20 305	1 607	Bp. Főv. XIII. Ker. Önkormányzat	Iskola
1135 Csata utca 20.	K005067	17,9	4 466 100	20 504 319	24 970 419	16 985	1 470	Bp. Főv. XIII. Ker. Önkormányzat	Iskola
1181 Kondor Béla sétány 10.	K005826	57,8	32 150 148	23 452 783	55 602 931	36 685	1 516	Havanna Oktatási Intézmények	Iskola
1214 Mars utca 1-3.	K006137	28,8	2 637 072	6 526 115	9 163 187	10 029	914	Budapest-Csepel Önkormányzata	Iskola
1214 Mars utca 1-3.	K005109	70,7	584 904	242 194	827 098	754	1 097	Budapest-Csepel Önkormányzata	Iskola
1214 Mars utca 1-3.	K005766	68,9	12 527 916	5 646 734	18 174 650	14 295	1 271	Főv.Önkormányzat Fodor József	Iskola
1214 Mars utca 1-3. - összesen		55,9	15 749 892	12 415 043	28 164 935	25 078	1 123		

sárolták, 18 százalékát saját fűtőművekben állították elő. Az értékesített hőmennyiség 13,4 millió GJ volt, az alábbi megoszlásban: 10,8 millió GJ lakossági célú, 2,6 millió GJ egyéb. A fővárosi képviselőtestületnek nagy a felelőssége és a játéktere a fővárosi távfűtés versenyképessé tételében. Helyenként azonban – úgy tűnik – csoportérdekek érvényesülnek.

a) Megkérdőjelezhető a hőközpontok szétválasztásának határidejét előrehozó fővárosi rendelet (legyen minden épületnek külön hőközpontja). Ezzel nem tartott lépést a szabályozhatóság, a pontos mérés és az épületek felújítása, ami indokolta volna a gyorsítást. Ugyanakkor a távhőszolgáltató vállalatnak az indokoltnál nagyobb költségei keletkeztek.

b) A FŐTÁV Zrt. korrigált mérlege szerint a nyereség az árbevétel alig 1 százaléka. Ebből mintegy 60 százalékot a Díjhátralékkezelő Pénzügyi Zrt. (45 fő) és a Főtáv Komfort Épületenergetikai Kft. (7 fő) teljesít. (A Főtáv Komfort Kft. nyereséggel adja a hőt saját anyavállalatának, aki 99,83 százalékban a tulajdonos.) Megvizsgálandók a leányvállalatok működésének keretei és feltételei.

c) A HUHA Hulladékhasznosító Zrt. területén előállított hő ára és mennyisége nem tükrözi a kedvező előállítási feltételeket. Béccsel és más európai településekkel ellentétben a kommunális hulladék energetikai hasznosításának előnyei nincsenek kellően kihasználva. Az FKFV Zrt. is fővárosi tulajdonban van, tehát a hiányosság egyszerűbben kijavítható.

d) Az MVM Észak Budai Projekt a második legnagyobb hőeladó. Mivel 100 százalékban állami tulajdonban van, lehetőség lenne egy példaértékű szerződést kötni a hőárra az állam és a főváros között. A 3 köztulajdonban levő létesítményből szolgáltatott hő árának beállítása referencia lehetne a BE Zrt.-vel kötendő további hőszolgáltatási szerződésekhez.

e) Mivel a FŐTÁV Zrt. 2008-as terve szerint a hő 85 százalékát vásárolja és továbbadja, viszonteladónak számít, ezért csökkenthető lenne az iparűzési adója, hasonló módon, mint ez a Fővárosi Gázműveknél történik. Ehhez a 16 kerületi önkormányzat beleegyezése is szükséges, illetve a kieső helyi bevételekért valamilyen kompenzációban kell részesíteni a távfűtéssel rendelkező kerületeket..

f) Rontják a távfűtés megítélését a szakszerűtlenül megkötött távhősz szerződések. A távhőszolgáltatónak kellene a fogyasztó segítségére sietni ahelyett, hogy a leválást kockáztatná (lásd a táblázatot az oktatási intézményekről).

g) Más fejezetben is írtunk az európai városokban sok helyen megtalálható non-profit városrehabilitációs centrumokról, amelyek a lakosságnak a társasházak korszerűsítéséhez szakmai (műszaki és pénzügyi) információt nyújtanak. Ez a főváros, a kamarák, az érdekelt kis- és középvállalkozások és a közszolgáltatók együttműködésével valósulhatna meg.

h) Budapestnek nincs sem főenergetikusa, sem energiakonceptiója. Városépítési (keret)sabályzata nem írja elő a műszakilag indokolt területeken a távfűtés kötelező igénybevételét annak ellenére, hogy a város nagy részén a légszennyezettség szinte egész évben meghaladja az egészségügyi határértéket. **Nincs stratégia a főváros fenntartható energiaellátására, és mivel városrehabilitációs stratégia sincs, így a távfűtés bővítése sem kerül napirendre.**

Hogyan oszlik meg az alapidíj és hődíj?

2007-ben az önkormányzati tulajdonú ingatlanok összes távhődíja 5,245 milliárd Ft volt, amelynek 47,5 százalékát az alapidíj 52,5 százalékkát a hődíj tette ki.

A főváros 16 kerületében, ahol távfűtés van, az önkormányzati 500 ingatlan közül mintegy 150 az oktatási intézmény. A súlyozottan kiválasztott 11 iskola főbb adatait a 7.1. táblázat mutatja. A fajlagos díjfizetési kötelezettség (Ft/léghőméter) minimuma 704 Ft, a maximuma 1629 Ft. (Mindkét iskola a XI. kerületben található.)

Az iskolák sajátos helyzetben vannak az egyéb intézményekhez képest a szünidők miatt. Nehéz a referenciaértékek meghatározása egyébként is, mivel eltérő tevékenységet folytatnak (konyhaüzem, tornaterem, uszoda, hétvégi nyitvatartás stb.).

A 11 iskolánál az alapidj a teljes számladíj 50,4 százaléka, de óriási szórással, 17,9 és 74,5 százalék között.

A Levegő Munkacsoportot is megkereste az újpesti központi lakótelepen élők képviselője, mivel a tízemeletes lakóházak közé helyezett általános iskola – önkormányzati engedéllyel – levált a távfűtésről. Az iskola számításai szerint az áttérés két igen korszerű kazános központi fűtésre 5–6 év alatt megtérülő beruházás. A légszennyezés pedig jóval a megengedett határérték alatt marad.

Nem részletezzük e helyen a FŐTÁV Zrt. által is ismert esetet, csak megjegyezzük, hogy a leválás az adott helyzetben különösen káros volt, mert a szél a füstgázt – bármilyen kicsiny is a szennyezőanyag-tartalma – a lepényszerű iskolaépület kéményéből a környező tízemeletes házak homlokzatára nyomja.

Célszerű lenne a távhőszolgáltatási szerződések azonnali felülvizsgálata legalább a költségvetésből finanszírozott oktatási és egészségügyi intézményeknél az optimális megoldás kiválasztásához. Ehhez mindenképpen szükség van a FŐTÁV Zrt. szaktudására, évek során összegyűjtött adatbázisára.

7.4. A TÁVFŰTÉS SZEREPE A VÁROSMEGÚJÍTÁSBAN

A távfűtésnek jelenleg nincs elfogadott közép- illetve hosszú távú stratégiája. A külföldi sikertörténetekből és az EU szabályaiból kiindulva javasoljuk, hogy legyen a távfűtés fejlesztése a kidolgozás alatt álló Nemzeti Éghajlatváltozási Program (NÉP) része. A Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégiát (NÉS) az idén az országgyűlés elfogadta. Eredménye azonban a NÉP-től függ, amelynek kidolgozása nagy csendben és vontatottan halad.

A távfűtés terjedéséhez néhány más területen is jelentős szemléletváltásra lenne szükség.

7.4.1. Bér lakás-állomány kialakítása

A rendszerváltás után a lakásállomány mintegy 94 százaléka magánkézbe, jellemzően a lakásban élők tulajdonába került. Ez a tulajdonviszony jelentősen eltér az EU 60 százalékos arányától. Németországban még ennél is kisebb, 40–45 százalék a tulajdonos által lakott lakások aránya. Még nagyobb a különbség a nagyvárosokat illetően. Az ott élők közel 80 százaléka bérlő a lakását. A rászorulóknak a legtöbb nyugati országban az alkotmány garantálja a szociális bér lakás jogát. Nálunk az államnak nincsen ilyen felelőssége. Sok szakember szerint a hajléktalanok számát, a családi tragédiákat jelentősen csökkenteni lehetne egy jól működő szociális bér lakás-hálózattal. Legalább ekkora szükség lenne megfelelő

számú piaci alapon bérbe vehető lakásra is a munkaerő mobilitása érdekében.

Az önkormányzatok a mai napig igyekeznek megszabadulni a jellemzően rossz állapotú lakásaiktól. Voltak esetenként támogatások önkormányzati bérlakások építésére, de ezeknek csekély a súlya, és nemegyszer igen drágán épültek meg. A Levegő Munkacsoport már évekkel ezelőtt javasolta, hogy – francia mintára – meghatározott településnagyság esetén meghatározott időn belül legyen kötelező egy 15–25 százalékos bérlakásállomány létrehozása.³³

A lakótelepeken élők közül sokan szorulnak lakhatási támogatásra. Ez komoly gondot jelent az illetékes önkormányzatoknak. Egyes helyeken nagyok a kinnlevőségek, amelyek terhét a rendszeresen fizetőkre hárítják. Ésszerűbb lenne az önhibájukon kívül nem fizetőktől (rokkantak, nyugdíjasok, egyedül nevelők stb.) valamilyen formában visszavásárolni a lakásaikat, és felújítás után szociális bérlakásként a rendelkezésükre bocsátani. Az ingatlanpiacon a rossz állapotú panellakásokat, a kevésbé népszerű fővárosi lakótelepeken vagy a munkanélküliségtől sújtott vidéki településeken 120–170 ezer Ft/m² áron kínálják. Tehát felújítással együtt egy panellakás az államnak (önkormányzatnak) 190–220 ezer Ft/m²-be kerülne, ami jóval kedvezőbb az új építésnél. Emellett a hátralékok beszámításával, önkéntes felajánlás esetén, lakhatási garancia nyújtásakor a felvásárláshoz nem is kellene a teljes összegnek rendelkezésre állni. (A különféle pénzügyi konstrukciók taglalása meghaladja a jelen tanulmány kereteit.)

A bérlakás-hálózat kialakításának néhány előnye a távfűtés szemszögéből a következő:

- megszűnne az energiapazarlás;
- csökkennének a havi kiadások;
- javulna a lakótelep megjelenése;
- közvetlenül támogatható EU forrásból (5.3. pont);
- egy lépést tennénk az ökoszociális piacgazdaság felé.

7.4.2. A lakótelepek megújítása

A lakótelepek jövőjével kapcsolatban is hiányzik idehaza a megegyezés. Egyes szakemberek szeretnék az összes panelépületet földdel egyenlővé tenni. A jelenlegi „űrlapos” támogatási rendszer ezzel ellentétben elvben azokat is támogatja, amelyeket indokolt lenne 10 éven belül le- vagy visszabontani. A korábbi szegedi és dunaújvárosi mintaprojektek tapasztalatai alapján mintegy kétmillió forintért lehetne egy átlagos lakást és a tulajdoni hányad szerint ráeső közös területeket (szerkezeteket) úgy felújítani, hogy ezzel a lakás havi rezsije érezhetően csökkenjen, és a piaci értékében a ráfordítás megjelenjen.

Az előzőekben javasoltuk a távfűtés közép- és hosszútávú fejlesztési stratégiájának kidolgozását. Hasonló módon régióként és településenként meg kellene vizsgálni az egyes panelépületek jövőjét. Ma nincs Magyarországon lakáshiány, mivel a kisemberek számára nemigen van az ingatlanon kívül más, viszonylag kisebb kockázattal járó, a költségvetés által is támogatott befektetési lehetőség. Emellett pedig a nagy külföldi befektetőket a szabályozás és a hatóságok, az önkormányzatok hozzáállása jelentős nyílt és rejtett támogatásokban részesíti. Van tehát létjogosultsága a paneles lakóépületek esetenkénti teljes vagy részleges bontásának. Német tapasztalatok szerint az alacsonyabb, lift nélküli házakat jobban kedvelik, üzemeltetésük is gazdaságosabb. (Ennek sajnos ellentmond a most bevezetésre tervezett törvénymódosítás, amely már 2 emelet felett kötelezővé tenné a lift

³³ Ajánlások az állampolgárok biztonságérzetét, normális életvezetését támogató, környezetkímélő lakáspolitikai kialakítására. (Az öko-szociális adóreform szükségessége és lehetőségei című tanulmánykötetben, Levegő Munkacsoport, Budapest, 2004)

beépítését a korábbi földszint + 4 emelet helyett.)

A felújítást a szokásosnál sokkal körültekintőbben kell előkészíteni, így rengeteg fölösleges kiadást lehet megtakarítani, illetve nem kell utólag pótolni az elmulasztottakat. A felújításba az épület környezete is beletartozik. A környékről szerzett benyomás nagyon lényeges az ingatlan értékelésénél. Ezért is hangsúlyozzuk, hogy gazdaságosan és értékállóan csak összefogással, a teljes terület számbavételével lehet felújítani. Ehhez az önkormányzat vagy más koordináló szervezet közreműködése, árákra, kivitelezőre, technológiára vonatkozó referenciaadatai szükségesek.

7.4.3. Városrehabilitáció

Említettük, hogy Dániában 50 éves városfelújítási tervet készítettek, amelyet azután többször módosítottak, értelemszerűen, a megváltozott körülményeknek megfelelően. A rendszerváltáskor Budapestre is készült egy energetikai korszerűsítési tanulmány a Mannheimi Egyetem közreműködésével. Ebben a belváros rehabilitációját és ezzel egyidejűleg a távfűtés bevezetését javasolták. Az egyedi gázfűtések, különösen pedig a parapetkonvektorok korszaka lejárt. Most lenne itt az ideje egy olyan koncepció kidolgozásának, amely meggyőzné a belső kerületekben élőket, hogy az elavult fűtési berendezéseik lecserélésekor érdemesebb egy nagy ugrással a távfűtésre áttérni. Egy melegvizes bojler cseréje, ha áthelyezéssel és kéménybéleléssel jár, közel 600 ezer forintba kerül, amit egy kisnyugdíjas aligha tud kifizetni.

Jól jár az intézmény, a társasház is, ha kazáncsere helyett lehetőséget kap a távfűtést választani, mert értékes alagsori területeket nyer.

Biztonságosabb is a távfűtés. Elmarad a kémények költséges bélelése, a karbantartás, az ellenőrzés, a mégis előforduló füstgázmérgezés, a kazánrobbanás, a gázszivárgás réme.

Emellett a mikrokörnyezet levegője is javul. A gáz ugyan sokkal tisztább a szénnél, az olajnál, de télen a főváros légszennyezettségének mintegy 15 százalékáért most is a fűtés a felelős.

A Lipótvárosban a távfűtő vezetékek kiépítése kisebb költséggel megvalósítható. Ugyanakkor kedvező, hogy itt intézmények és lakások egyaránt találhatók. Így a kapacitást durván csak az épületállomány felére kell kiépíteni, mert a lakások és intézmények hőigénye nem egyidejű.

8. BARÁTKOZZUNK MEG A TÁVFŰTÉSSEL! – KOMMUNIKÁCIÓ

Nehéz a távfűtést hitelesen népszerűsíteni mindaddig, amíg torzítanak az energiaárak, és nincs átgondolt távfűtési, település- és épületfelújítási jövőképünk.

Mindazonáltal úgy gondoljuk, hogy nagyon veszélyes az az irány, amely a médián keresztül áramlik a lakosság felé. A távfűtés – differenciálatlanul –, leginkább csak mint **érthetetlenül drága, elkerülendő dolog** jelenik meg. Holott az egyes szolgáltatók árai és színvonala között igen nagyok a különbségek. Nem tudatosodik például, hogy az északi országrészekben esetenként 20–30 százalékkal nagyobb a hőfogyasztás az eltérő éghajlati viszonyok miatt. A második évtizede súlykolt negatív asszociáció egyre mélyebben hatol be a társadalmi tudatba. Kevés szó esik a távfűtés előnyeiről. A lakossági kommunikáció többnyire a távhőtámogatás mértékéről szól és az alternatív lehetőségekről. Az általánosan kialakult kedvezőtlen kép megváltoztatásához pedig szükséges megismertetni a lakosság-

gal a tényeket. Tekintve, hogy ez bonyolultabb kommunikációt feltételez, a klasszikus kampányok helyett PR-kampány javasolt. Rendkívül fontos, hogy a médián keresztül azok az érvek is eljussanak az emberekhez, amit ma csak a szakmailag jártasabb közönség ismer. Ilyenek például:

- A köztudatban és a sajtóban is a gázzámlát szokták a távfűtés számlájával összevetni. Aprólékos adatgyűjtésre, az évtizedek alatt felmerült eseti és folyamatos költségek összegzésére lenne szükség az összehasonlításához.
- Minden szolgáltatónak érdemes lenne a távfűtési számlákon a víz felmelegítésének költségét szétválasztani a melegvíz egyébként is jelentkező víz-csatorna díjától. Ez is néhány száz, esetleg ezer forinttal közelebb hozná egymáshoz az egyedi gáz- és távfűtési díjakat.
- A közgazdasági racionalitás mellé közel hasonló súllyal kell felsorakoztatni a biztonság, a kényelem kérdését, az éghajlatvédelemmel kapcsolatos társadalmi felelősséget, valamint a környezeti állapot javításával összefüggő nyereségeket.
- Tudatosítani kell, hogy a külső és beltéri légszennyezésnek, a gázszivárgásnak, enyhe füstgázmérgezésnek, amelyek gyakori kísérői a helyi fűtésnek, szintén forintban kifejezhető kárai vannak az egyéb hátrányok mellett.
- Fel kell hívni a figyelmet, hogy mit jelentene a távfűtés megszüntetése, illetve a kibővítése a sűrűn lakott belső kerületekben (bár erre sajnos egyelőre nincsenek megbízható adatok).
- Hangsúlyozni kell, hogy a távfűtés használata jelentős széndioxid-megtakarítást eredményez (évente mintegy 2 millió tonnával kevesebb szén-dioxid kerül a levegőbe – bár erre csak nagyon durva becslés van). Össze kell hasonlítani a távfűtés fenntartásának, korszerűsítésének, bővítésének költségét üvegházgázok kibocsátását csökkentő egyéb beruházások költségeivel.
- Tudatosítani kellene a döntéshozókban és a lakosságban is, hogy ma szabályozott piacgazdaságban élünk. Nem a köz érdekét szolgálja, hogy hazánkban a piac szabadságát minden más szempont elé próbálják helyezni. Dániában például, a világ egyik „mintaországában”, kötelező a távhőszolgáltatást igénybe venni az új beruházásoknál, ha a környezetvédelmi illetve energiaellátás-biztonsági érdekek ezt megkövetelik.
- Közvetve javítaná a távfűtés megítélését az is, ha rávilágítanának arra a mindenféle műszaki-gazdasági racionalitást nélkülöző gyakorlatra, hogy a 28–30 négyzetméteres garzonlakásokban is külön-külön kazánokat szerelnek fel. A beruházók szerint csak az ilyen lakások piacképesek. Valószínű azonban, hogy eddig nem volt érdeke az ingatlanfejlesztőknek pontos összehasonlításokat végezni a ráfordításokról és megtakarításokról (kémények, kazánok, karbantartás stb.).

Amíg az árak helyrekerülnek, és elkészül egy átgondolt távfűtési és felújítási jövőkép, ébren kell tartani a lakosság és a politikusok érdeklődését nálunk kevésbé közismert lehetőségek iránt. Ilyen elsősorban a távhűtés és a szigetüzemben működtethető, kisléptékű kapcsolt energiatermelés. Mindkettőre vannak már magyar példák is.

8.1. TÁVHŰTÉS

Debrecenben és Budapesten már vannak távhűtött intézmények, a nagyközönség azonban keveset tud ezekről. A következőkben felsoroljuk azokat a szempontokat, amelyeket a táv-

hűtés megismertetésénél hangsúlyozni érdemes.

Az ingatlan üzemeltetőjének (tulajdonosának) szempontjai

- Általában növekszik a fizetőképes kereslet, megváltoztak a komfortigények és a használati szokások.
- Javul a munkateljesítmény.
- Kisebbek az egészségügyi kockázatok (legionárius betegség, huzatérzékenység).
- Nagyobb a hűtőtelijsítmény (az épületegyüttesek, telepek teljes területen hűthetők a helyi elektromos hűtési költség töredékéért).
- Kisebbek az üzemeltetési és karbantartási költségek.
- Magasabb színvonalú a szolgáltatás.
- Az időjáráson kívüli tényezők szerepe egyre növekszik – ilyen az irodai berendezések leadott hője és a speciális homlokzati (üveg)szerkezetek.
- A fentiek következtében a távhűtés bevezetése növeli az ingatlanok értékét, tehát magasabb ár, illetve bérleti díj kérhető az ilyen ingatlanokért.

A hűtési üzletág szempontjai

- A világ áramtermelésének 10 százalékát, mintegy fele-fele arányban az épületek, illetve technológiai hűtésre fordítják (az USA-ban ez az arány 16 százalék), azaz igen jelentős mennyiségről van szó.
- Az USA-ban és Japánban a kereskedelmi és irodaépületek 80 százalékát hűtik. Az EU-ban ez az arány most 40 százalék, de 2018-ig eléri a 60 százalékot. Ezt a folyamatot gyorsítja az éghajlatváltozás is. Tehát egy folyamatosan bővülő üzletágról van szó.
- Az éves hűtött órák száma általában 1100 és 1600 óra között mozog, azaz jelentős időtartamról van szó, ami a globális felmelegedés erősödésével tovább növekszik.
- Az eddig használt helyi klímaberendezéseknél a távhűtés 5–10-szer hatékonyabb.
- A távhűtés versenyképes: támogatás nélkül is versenyezni tud a hagyományos klímaberendezésekkel!

Társadalmi hasznok, pozitív externáliák

- Környezeti szempontok:
 - A távhűtés kiváltja a helyi klímaberendezések veszélyes anyagait, a HFC-ket, illetve a HCFC-t (Svédországban már teljesen betiltották a használatukat).
 - Helyben is javul környezet állapota, elmarad a zaj és hőterhelés, a kellemetlen huzat.
 - Jobb hatásfokú technológiából adódóan csökken a széndioxid-kibocsátás,
 - Hulladékhőből, megújuló energiából, hőszivattyúval (közeli folyó vizéből) lehet a hűtőközeget előállítani.
- Ellátásbiztonság:
 - Nincs nyári áramfogyasztási csúcs.
 - Megbízhatóbb, egyenletesebb a szolgáltatás.

8.2. VÁROSREHABILITÁCIÓ

A városrehabilitáció mindkét célterületen, a távfűtéses lakótelepeken és a régi, jellemzően egyedi gázfűtésű városrészekben vontatottan, tervszerűtlenül folyik. Ezen változtatni kell.

8.2.1. Lakótelepek

A lakótelepek megítélése igen eltérő. Egyes fővárosi és vidéki lakótelepek ma is kedveltek. Az ingatlanárak ezt hűen tükrözik (*ld. a 8.3. táblázatot*).

8.3. táblázat: Panelárak Budapest néhány lakótelepén³⁴

Lakótelep	Ár (ezer Ft/m ²)
Pók utca	260–270
XVI. kerület	230–260
Gazdagrét	240–250
Békásmegyer	170–220
Kőbánya	160–190

Hasonlóan nagy eltérések vannak vidéken is. Ott a lakás értékét elsősorban a munkavállalási lehetőségek és a kiadhatóság (egyetemi városok) befolyásolják. Vidéken 25 százalékkal a fővárosban átlagosan 1/3-dal drágábbak a téglából épült lakások, mint a panelos lakótelepeken.³⁵

A felújított panellakások értéke nagyjából a felújítási költségeknek megfelelő mértékben (1–1,5 millió Ft) nő, de nyilvánvaló, hogy előnyt jelent az eladásnál a magasabb komfortérzet, a szabályozhatóság. A befektetési céllal vásárolt lakások tulajdonosai kevésbé érdekeltek a felújításban, az alacsonyabb rezsiben, mert azt a bérlore hárítják.

A kommunikációban a felújításoknál nemcsak a fűtési költségek csökkentését, hanem különösen a komfortérzet javulását (egyenletesebb hőmérséklet, szabályozhatóság, huzatmentesség, nyári hővédelem, ápoltság stb.) érdemes hangsúlyozni.

Felújítási tájékoztatás

Az önkormányzat, a kamarák és a közművállalatok közös finanszírozásában kellene létrehozni **tájékoztató irodákat**, ahol a műszaki megoldásokról, árakról, vállalkozókról, referenciákról kaphatnának megbízható felvilágosítást a látogatók. Az irodák szervezésében filmeket kellene bemutatni, valamint lakossági fórumokat, szakmai vitákat rendezni az eddigi hazai és külföldi felújítások tapasztalatairól.³⁶

A tájékoztatás felelőssége lenne eloszlatni a felújításokkal kapcsolatos számos tévhitet, amelyek mögött nemegyszer üzleti érdekek állnak. Hőfénképek bizonyítják, hogy nem szükséges minden esetben az egész házat leburkolni, illetve az összes nyílászárót kicserélni.

Nem ritka, hogy a nyílászárók cseréje után a falak penészedni kezdenek. Sokan nem tudják, hogy a paneles épületek másfajta lakáshasználatot igényelnek, mint például egy vidéki hagyományos családi ház. A legfontosabb szempontokra ma is időszerű felhívni a lakáshasználók figyelmét.

Az épületek környezetére is megéri gondolni a felújításkor. Például a földszinti lakások kelendőségének fokozására félprivát (zöld)területeket (előkertet), a nyári hőség csökkenté-

³⁴ Forrás: Duna House, 2008/09.

³⁵ Otthon Centrum, 2008/09.

³⁶ <http://www.toronyhir.hu/node/147> (Leinefelde)

sére extenzív zöldtetőt, zöld falakat célszerű létrehozni. A zöld látványa közismerten növeli az ingatlan értékét. Mindez szintén része kell hogy legyen a tájékoztatásnak.

Itt csak említjük a 7.4.1. pontban részletezett **bérlakások** kérdését. Megvalósításuk átfogó lakáskonceptiót és parlamenti döntést igényelne.

8.2.2. A távfűtés kiterjesztése a belső városrészekre

Az egész városrészekre kiterjedő, szervezett felújítást a szakértők szerint a Belvárossal kellene kezdeni, amelynek két végpontja mellett haladó távhővezetékét viszonylag kisebb költséggel össze lehetne kötni. Erre készült is a rendszerváltás után egy javaslat közösen a Mannheimi Egyetemmel és a fővárosi önkormányzattal.

E téren az átfogó kommunikációt érdemlő témák a következők:

- a távfűtés elterjesztése rehabilitációs célterületeken (kötelező rákötés az erősen szennyezett területeken, támogatással egybekötve a lakások és intézmények számára);
- távhűtési mintaprojekt felújítandó intézményekben.

Kapcsolódni kellene a különféle egyéb fővárosi programokhoz (például a Budapest Szíve Programhoz) és országos kommunikációs lehetőségekhez (például az Új Magyarország Fejlesztési Programhoz), így javítva az üzenetek eljutásának hatékonyságát.

8.3. DECENTRALIZÁLT ENERGIAELLÁTÁS

A nagyvárosokban a távfűtési vezetékektől távol fekvő lakóparkok, kórházegyüttesek, termelőüzemek egyre gyakrabban építenek ki autonóm energiaellátó rendszert. A kapcsoltan termelő mikroerőművekben, kombinált (megújuló) energiával elsősorban hőt állítanak elő maguk számára, de közben elektromos áram is keletkezik, amelyet vagy közvetlenül felhasználnak, vagy a hálózatba táplálnak. A közvetlen felhasználás esetén elmaradnak a hálózati veszteségek és a transzformálás költségei. Hasonló módon működnek kistélepüléseken is fűtőművek.

A szakirodalom közelhő névvel megkülönbözteti ezeket a helyi erőműveket a nagyoktól. Ezek általában 5 kW és 15 MW közötti kapacitású, kapcsoltan termelő berendezések, amelyek az épületek közvetlen közelében helyezkednek el. A kisebb szállítási távolságok miatt viszonylag alacsony hőfokú melegvízzel működnek, és elsősorban saját felhasználásra termelik az energiát. Az energiaforrás lehet hagyományos (gáz, olaj), helyben megtermelt megújuló (biomassza), földhő vagy a nap.

Kapcsoltan termelő mikro blokk fűtőművek

A mikroerőművek hazánkban kevésbé ismertek. Ennek egyik oka az, hogy a lakosság és az önkormányzatok helyett megfelelő tőkeerővel rendelkező külföldi befektetők, nagy multinacionális vállalatok fejlesztik a közműveket. Ehhez gyakran sikerül az uniós fejlesztési támogatásokat is megszerezniük. Az ő érdekük a beruházási költségek leszorítása, mivel az üzemeltetés költségeit már a lakosság, illetve a vállalkozók viselik. Ezzel szemben Németországban sok helyen működnek önkormányzati tulajdonban közművek, közszolgáltatások közös vállalatba szerveződve (a víz, a csatorna, a távfűtés mellett még a tömegközlekedés

is ugyanannál a szervezetnél van). Skandináviában és Ausztriában vidéken is törekednek a közműveket helyi tulajdonban tartani. A lakosok, helyi vállalkozók, az önkormányzat esetleg vegyes tulajdonú közszolgáltató társaságot hoz létre. Ennek több előnye is van: helyben marad a bevétel, saját termékeiket maguknak értékesítik, közösen döntenek az árakról, a keletkező profit felhasználásáról stb.

Dániában vidéken elterjedtek a 250–500 lakosegyenértékes decentralizált kapcsolt energiatermelők, helyi tüzelőanyagra, biomasszára, szélre alapozva.

Ausztriában már a nyolcvanas évek végén kezdtek működni a biomasszával fűtött decentralizált távfűtő rendszerek a falvakban.³⁷ Ezt segítette a talajok nitrogéntartalmának csökkentéséhez nyújtott földalapú támogatás.³⁸

Németországban már négyezer, biogázzal működő kiserőművet helyeztek üzembe.

Érdemes a lakosságot e megoldásokról rendszeresen tájékoztatni.

Tynedale, Nagy Britannia

Tynedale összevont közigazgatási területén a Kielder³⁹ nevű falu 200 lakóját látja el egy 300 kW teljesítményű kazán, amelynek hatásfoka 87 százalékos. Tüzelőanyaga elsősorban fahulladék (évi 250–450 tonna nyesedék), tartalék olajtartályokkal kiegészítve. A távvezeték hossza 950 folyóméter, és az éves kibocsátás kisebb, mint egy rosszul szigetelt, hagyományos családi házé, amelyet szénnel fűtenek. (A kiegészítő olajtartályok esetenkénti bekapcsolásából származó kibocsátással számolnak.)

Freiburg-Vauban, Németország

Németországban a helyi terület-felhasználási terv (Bauleitplan) határozza meg a földhasználatot, a tervezett fejlesztés intenzitását, az épületek magasságát és megjelenését. Freiburg város Vauban városrészében, ahol korábban barakkok álltak, 2000 lakóegységet terveznek mintegy 5 ezer főre. Ehhez kapcsolódik egy általános iskola, sportlétesítmények, óvoda és zöldterületek. Ötszáz munkahely jön létre. A negyedet autómentesre tervezik, kiváló tömegközlekedéssel, gyalogos- és kerékpárút-hálózattal, valamint egy központi autóparkolóval. A többszintes parkolóházat, illetve mélygarázsrendszert napenergiával működtetik majd. Tapasztalat szerint a parkolóból kényelmetlenebb kivezetni az autókat, ezért ilyen megoldásoknál a kerékpározás népszerűsége ugrásszerűen megnő. A negyed képében meghatározóak lesznek a napkollektorok, napelemek és szél-turbinák. A Bauleitplan előírása szerint minden háztartást csatlakoztatni kell a távfűtéshez.⁴⁰

8.4. HAL HELYETT HÁLÓT!

A gázár-támogatás visszásságai

Nem könnyű a gázár-támogatás súlyos hátrányait kommunikálni a jelenlegi politikai hely-

³⁷ www.vulkanland.at

³⁸ Amennyiben a gazdák műtrágya nélkül például energiafüvet termesztettek, jelentős támogatásban részesültek.

³⁹ www.3genergi.co.uk

⁴⁰ Forrás: Falk 2006; Hassler 2007

zetben. Úgy véljük azonban, hogy a támogatás megszüntetésének szükségességét elfogadná a lakosság, amennyiben tárgyyszerű tájékoztatást kapna ennek előnyeiről, valamint ezzel egyidejűleg megfelelő anyagi ellentételezést kapna. A gázár-támogatás megszüntetése mellett szóló legfontosabb érvek a következők:

- Társadalmilag igazságtalan, hiszen minél több gázt fogyaszt valaki (egy bizonyos határon belül), annál több támogatást kap. Mivel a gazdagabb rétegek fogyasztanak több energiát, ők kapnak nagyobb támogatást is.
- Az is erősíti az antiszociális jelleget, hogy gázár-támogatás az embereket kényszerhelyzetben hozza: a támogatást kénytelenek az energiára felhasználni, vagyis nem tehetik meg, hogy energiafogyasztásuk mérséklésével a támogatást másra (például élelmiszerre vagy ruhára) költse. Ez különösen a szegényebb embereket sújtja, de a jobb módúaknak is hátrányos.
- A környezetszennyezés többé-kevésbé arányos az energiafogyasztással. A gázár-támogatás így a jobban szennyezőket részesíti előnyben. Ráadásul a szerényebb jövedelemmel rendelkezők tudják általában a legkevésbé kivédeni a környezet-szennyezés hatásait.
- Azért is igazságtalan a jelenlegi rendszer, mert a támogatást a háztartás jövedelmétől is függővé teszik, miközben közismert, hogy a jövedelemről szóló kimutatások gyakran nem fedik a valóságot.
- A támogatás ellentétes a piacgazdaság elveivel, ugyanis a fogyasztót nem szembe-síti az általa vásárolt termék valódi költségeivel. A torz árak pedig hibás döntések-hez, pazarláshoz vezetnek.
- A támogatás más területekről von el pénzt, ahol ezek az összegek társadalmi szempontból jobban hasznosulhatnának.
- A gázár-támogatás rendkívül megnehezíti, hiszen sok esetben gazdaságtalanná teszi az energiahatékonyság javítását célzó beruházásokat.
- Erőteljesen hangsúlyozni kell, hogy a gázár-támogatások felszámolását úgy javasoljuk, hogy az így keletkező államháztartási megtakarításokat teljes egészében visszajuttatják a lakosságnak:
- Általánosan megemelik a nyugdíjakat, a családi pótlékot és a szociális segélyeket olyan módon, hogy a szegényebb rétegek jobban járjanak (de semmiképp sem rosszabbul), mint a gazdagabbak. Ez történné például, ha az emelés mindenki számára azonos összegű lenne. Ebben az esetben nem a nagyobb gázfogyasztók kapnának több pénzt, hanem mindenki egyformán kapna.
- A bevételek egy részét a lakások energiaracionalizálására kell fordítani, ami tartósan csökkenti az energiaszámlákat.

Az uniós források átcsoportosításának lehetőségei

A Levegő Munkacsoport évek óta szorgalmazza, hogy az uniós támogatásokból jóval nagyobb részt osszanak az épületek energiahatékonyságának javítására. Arra is rámutattunk, hogy van erre lehetőség. Ezt részletesen és alapos indoklással bemutattuk az 5.3. fejezetben. Szükség lenne ezeknek az érveknek a hangsúlyos kommunikálására.

A LEVEGŐ MUNKACSOPORT KÜLDETÉSÉRŐL, CÉLJAIRÓL, FELADATVÁLLALÁSÁRÓL

A Levegő Munkacsoport azért dolgozik, hogy minden ember biztonságos és egészséges

környezetben élhessen Magyarországon. Tevékenységének fő területei a levegőtisztaság, a közlekedés és az energiahasználat környezetbaráttá tétele, élhetőbb települések kialakítása, a vegyi anyagok biztonságos alkalmazása, valamint az állami költségvetés és adórendszer szociálisan igazságosabb, környezetvédelmi szempontú átalakítása.

1988-as megalakulásakor legfőbb célja volt, hogy felvegye a küzdelmet a közlekedés okozta súlyos budapesti légszennyezés ellen. Azóta országos hatáskörű, több mint 130 tagszervezetet számláló környezetvédő szervezetté nőtte ki magát. Tevékenységét elsősorban nem a látványos megmozdulások, hanem a szakmai munka jellemzi. Legfontosabb feladatának a lakosság és a döntéshozók körében gyakorolt szemléletformálást tekinti.

Második évtizede foglalkozik az energetika fenntartható, vagyis a szociális, a környezeti, a biztonsági és a gazdasági szempontokat egyenlő súllyal kezelő fejlesztésével. Kulcskérdésnek tekinti torzító támogatások, foltozgatások helyett a távfűtés bővítését, versenyképessé tételét.

HAMUPIPŐKÉBŐL KIRÁLYNÉ

A Levegő Munkacsoport tanulmánya

A távfűtés a legtöbb európai országban sikertörténet. Nálunk a szocialista nagyipar összeomlása után csak műszaki kényszerűségből maradt fogyasztó mintegy kétmillió, távfűtéses lakásban lakó ember, és további százezrek érintettek a távfűtött intézmények révén.

A Levegő Munkacsoport ebben a tanulmányban számba vett néhány fontos tényezőt, amelyek ellehetetlenítik a távfűtés versenyképességét. Ilyenek például a lakossági gázárak hosszú ideje tartó támogatása, a kapcsolt energiatermelés támogatásának és a vásárolt hő árának anomáliái, a fűtési rendszerek és épületek nagyon lassan haladó korszerűsítése és a szociális bérlakás hálózat hiánya.

A távfűtés árainak kialakítása és a rendszerek üzemeltetése az önkormányzatok hatáskörébe tartozik. Az akadályozó tényezők megszüntetése azonban az önkormányzatok és a központi döntéshozók közös felelőssége.

